

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

**Změny ve struktuře spotřeby a výdajů na potraviny
(domácnosti ČR)**

Kateřina Vojtová

© 2021 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Kateřina Vojtová

Ekonomika a management
Provoz a ekonomika

Název práce

Změny ve struktuře spotřeby a výdajů na potraviny (domácnosti ČR)

Název anglicky

Changes in structure of consumption and expenditure on foods (households in CR)

Cíle práce

Hlavním cílem BP je postížení a charakteristika základních trendů ve změně struktury spotřeby základních druhů potravin ve zvoleném časovém období (včetně výdajů). V rámci dílčích cílů bude pozornost zaměřena na určení a vymezení rozhodujících ovlivňujících faktorů (variantní propočty dle zvolené typologie českých domácností, např. sociálně ekonomické, teritoriální ap.).

Metodika

Teoretická východiska a přehled řešené problematiky (terminologie, charakteristika zdravé výživy, ekonomické, sociální a výživové souvislosti) budou součástí výchozí části práce. Volba délky zkoumaného období, výběr soustavy vhodných ukazatelů či subjektů bude podmíněn dostupností a srovnatelností vhodných informačních zdrojů a použitím vhodných metod deskriptivní statistiky.

Doporučený rozsah práce

40 – 50 s.

Klíčová slova

Struktura výdajů, spotřeba potravin, domácnosti, trendy, ČR

Doporučené zdroje informací

HEJNÁK, V. – SKALICKÝ, M. – VOŽENÍLKOVÁ, J. *Zemědělství a zdravé potraviny : specializované skriptum pro Univerzitu třetího věku*. Praha: Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů České zemědělské univerzity v Praze, 2013. ISBN 978-80-213-2356-8.

SAMUELSON, P A. – NORDHAUS, W D. *Ekonomie : 19. vydání*. Praha: NS Svoboda, 2013. ISBN 978-80-205-0629-0.

Statistika rodinných účtů..

SVATOŠ, M. – ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE. KATEDRA EKONOMIKY. *Ekonomika agrárního sektoru : (vybraná témata)*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2018. ISBN 978-80-213-2807-5.

ŠTIKOVÁ, O. – SEKAVOVÁ, H. – MRHÁLKOVÁ, I. *Vliv socio-ekonomických faktorů na spotřebu potravin : výzkumná studie*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2009. ISBN 978-80-86671-62-8.

Výživa a potraviny. SPOLEČNOST PRO VÝŽIVU. Praha: ISBN 1211-846.

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 15. 11. 2020

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 16. 11. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 05. 03. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Změny ve struktuře spotřeby a výdajů na potraviny (domácnosti ČR)“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. 3. 2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala prof. Ing. Miroslavu Svatošovi, CSc., za jeho vřelý přístup, poskytnuté konzultace a všechny cenné informace při zpracování bakalářské práce.

Změny ve struktuře spotřeby a výdajů na potraviny (domácnosti ČR)

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na vývoj struktury spotřeby potravin a s nimi spojené změny ve výdajích v českých domácnostech od roku 1989. Cílem práce je poukázat na změny, ke kterým ve struktuře výživy došlo a spolu s tím i to, jak se měnily výdaje. Práce se dělí na dvě části, část s teoretickými východisky a část analytickou.

V první části jsou vymezené pojmy spojované s touto problematikou, tj. spotřeba a s ní lidské potřeby, kdo je spotřebitelem a čím se liší od zákazníka. Definované jsou také pojmy poživatiny, potrava, potraviny a strava, které je nutné rozlišovat. Část je obohacena o vybrané alternativní směry stravování (vegetariánství a jeho odnože), potravinové alergie (na lepek a laktózu) a metabolická onemocnění v podobě celiakie a laktóзовé intolerance, které jsou také jedny z mnoha faktorů ovlivňující spotřebu. V závěru této části jsou uvedeny pojmy kvalita potravin, biopotraviny a jejich značení, a co ovlivňuje kvalitu života.

V analytické části práce je vyobrazen vývoj za jednotlivé vybrané potraviny, které sleduje Český statistický úřad. Je zde sledován vývoj spotřebitelských cen určitých potravin, tyto ceny jsou pak dále porovnány s vybranými sousedními státy a některými ze států Evropské unie. Pozornost je také věnována změně výdajů v průměrných domácnostech. Na konci této části je vyobrazena naděje na dožití podle pohlaví v České republice a následuje mezinárodní komparace.

Výsledkem této práce jsou zjištěné změny ve spotřebě potravin a nápojů a výdajů na ně vynaložených ve zkoumaném období od roku 1989. Všechna data v práci jsou podmíněna dostupností informačních zdrojů.

Klíčová slova: Struktura výdajů, spotřeba potravin, domácnosti, trendy, ČR

Changes in structure of consumption and expenditure on foods (households in CR)

Abstract

The bachelor thesis is focused on the development of the structure of the food consumption and its changes in expenditure in Czech households associated with them since 1989. The aim of this thesis is to show the changes which occurred in the structure of nutrition and how expenditure has changed. This bachelor thesis is divided into two main parts, the theoretical and analytical part.

The first part of the thesis defines the concepts associated with this topic, primarily terms like a human consumption and needs, who is consumer and what is the difference from the customer. The terms foodstuff, food, stuffs and diet, which must be distinguished, are also defined. This part is enriched by selected alternative diets (vegetarianism and its offshoots), food allergy (gluten, lactose) and metabolic disease in the form of celiac and lactose intolerance, which are also one of many factors affecting consumption. At the end of this part are defined concepts of food quality, organic food and their labeling and what affects the quality of life.

The analytical part of the thesis shows the development of individually selected foods, which is supervised by Czech Statistical Office CZSO. The development of consumer prices of certain foods is monitored, these prices are then compared with selected bordering countries of the Czech Republic and with chosen countries within the European Union. Attention is also paid to the changes of expenditure in average Czech households. At the end of this part, the life expectancy by gender in the Czech Republic is showed, followed by an international comparison.

The result of this thesis is the identified changes in food and beverage consumption and expenditure incurred on them during the period considered since 1989. All data in the bachelor thesis are conditioned by the availability of the information sources.

Keywords: Structure of expenditure, food consumption, households, trends, the Czech Republic

Obsah

Úvod	12
1 Cíl práce a metodika	13
1.1 Cíl práce	13
1.2 Metodika	13
2 Teoretická východiska	16
2.1 Spotřeba.....	16
2.1.1 Potřeba	16
2.1.1.1 Maslowova hierarchie lidských potřeb	16
2.2 Spotřebitel	18
2.2.1 Spotřební chování	18
2.2.2 Faktory ovlivňující spotřebitele při nákupu.....	19
2.3 Poživatiny.....	19
2.3.1 Potrava	20
2.3.2 Potraviny	20
2.3.3 Strava	20
2.4 Strukturální změny ve spotřebě na potraviny.....	21
2.5 Životní styl	21
2.5.1 Zdravý životní styl.....	22
2.5.2 Výživa	22
2.5.3 Alternativní způsoby stravování	23
2.5.3.1 Vegetariánská strava.....	23
2.5.3.2 Flexitariánství	24
2.5.3.3 Veganství	24
2.5.3.4 Vitariánství	24
2.5.3.5 Frutariánství.....	25
2.5.3.6 Low Carb	25
2.5.3.7 Paleo dieta	26
2.5.4 Motivace pro alternativní způsoby stravování.....	26
2.5.5 Stravování při potravinových alergiích a dalších onemocněních	27
2.5.5.1 Bezlepková dieta	27
2.5.5.2 Bezmléčná dieta.....	28
2.5.6 Moderní trendy ve stravování	29
2.5.6.1 Kvalita potravin, národní značky kvality	29
2.5.6.2 Biopotraviny	30

2.5.6.3	Průmyslově zpracované potraviny.....	31
2.5.7	Kvalita života	32
2.6	Domácnost.....	32
2.6.1	Výdaje domácností.....	33
3	Analytická část.....	34
3.1	Vývoj spotřeby jednotlivých potravin	34
3.2	Struktura stravování v ČR a ve světě	46
3.2.1	Vývoj spotřeby biopotravin	47
3.2.2	Vývoj potravinových alergií	48
3.3	Vývoj spotřebitelských cen	50
3.4	Statistika rodinných účtů	52
3.4.1	Složení českých domácností	52
3.4.2	Výdaje průměrných českých domácností 1989-2003	54
3.4.3	Výdaje domácností podle věku osoby v čele 2006-2016.....	57
3.4.4	Výdaje českých domácností celkem 2003-2019	59
3.5	Naděje dožití.....	64
3.5.1	Naděje dožití v porovnání s vybranými státy EU	65
3.5.2	Naděje dožití v porovnání s vybranými státy světa	68
4	Závěr.....	69
5	Seznam použitých zdrojů.....	72
6	Přílohy	77

Seznam obrázků

Obrázek 1:	Maslowova hierarchie lidských potřeb	17
Obrázek 2:	Faktory ovlivňující spotřebitele.....	19
Obrázek 3:	Označení kvality potravin	30
Obrázek 4:	Evropské a národní značení pro BIO potraviny	31

Seznam grafů

Graf 1:	Vybrané potraviny s klesajícím trendem spotřeby (1950-2015)	35
Graf 2:	Vybrané potraviny s rostoucím trendem spotřeby (1950-2015).....	36
Graf 3:	Struktura spotřeby mlýnských a pekárenských výrobků v % (1989).....	38
Graf 4:	Struktura spotřeby mlýnských a pekárenských výrobků v % (2019).....	38
Graf 5:	Struktura spotřeby masa v % (1989)	41
Graf 6:	Struktura spotřeby masa v % (2019)	41
Graf 7:	Procentuální zastoupení potravin ve výživě české populace (na osobu/ týden), 2019	46
Graf 8:	Struktura spotřebitelů biopotravin	48
Graf 9:	Rozdělení populace trpící potravinovými alergiemi v ČR (2013)	49
Graf 10:	Struktura spotřebního vydání průměrné české domácnosti 1989	56

Graf 11: Struktura spotřebního vydání průměrné české domácnosti 2003.....	56
Graf 12: Struktura spotřebních výdajů průměrné domácnosti 1989.....	62
Graf 13: Struktura spotřebních výdajů průměrné domácnosti 2003.....	62
Graf 14: Struktura spotřebních výdajů průměrné domácnosti 2010.....	63
Graf 15: Struktura spotřebních výdajů průměrné domácnosti 2019.....	63
Graf 16: Naděje dožití mužů v ČR v porovnání se Španělskem, Německem a EU-28 (2000-2018).....	66
Graf 17: Naděje dožití žen v ČR v porovnání se Španělskem, Německem a EU-28 (2000-2018).....	67

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vybrané alternativní směry a jejich znaky	25
Tabulka 2: Vývoj spotřeby obilovin a pekárenských výrobků na 1 obyvatele ČR (1989-2019).....	37
Tabulka 3: Vývoj spotřeby masa v hodnotě na kosti na 1 obyvatele ČR (1989-2019).....	39
Tabulka 4: Vývoj spotřeby mléka, mléčných výrobků a vajec na 1 obyvatele ČR (1989-2019).....	42
Tabulka 5: Vývoj spotřeby olejů a tuků na 1 obyvatele (1989-2019).....	43
Tabulka 6: Vývoj spotřeby vybraných potravin na 1 obyvatele ČR (1989-2019).....	44
Tabulka 7: Vývoj spotřeby cukru, cukrovinek a dalších vybraných potravin (1989-2019).....	45
Tabulka 8: Vývoj spotřeby nealkoholických nápojů (1989-2019).....	45
Tabulka 9: Struktura stravování v ČR, v EU a ve světě	46
Tabulka 10: Vývoj trhu biopotravin v ČR 2008-2017.....	47
Tabulka 11: Vývoj průměrných cen za vybrané potraviny (1989-2019).....	50
Tabulka 12: Průměrné spotřebitelské ceny ve vybraných zemích EU (2015).....	51
Tabulka 13: Složení průměrné domácnosti (1989-2019)	53
Tabulka 14: Peněžní vydání průměrných českých domácností 1989-2003.....	54
Tabulka 15: Čistá peněžní vydání domácností podle věku osoby v čele (2006-2016).....	58
Tabulka 16: Bazické indexy vybraných skupin spotřebního vydání (2006-2016).....	59
Tabulka 17: Spotřební výdaje průměrných domácností (2003-2019).....	60
Tabulka 18: Naděje dožití při narození podle pohlaví v ČR (1989-2019).....	64
Tabulka 19: Naděje dožití ve vybraných státech EU (2000-2018).....	65
Tabulka 20: Naděje dožití ve světě (2020).....	68

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
ČSÚ	Český statistický úřad
EUROSTAT	Evropský statistický úřad
WHO	Světová zdravotnická organizace
UNICEF	Dětský fond organizace spojených národů
FAO	Organizace pro výživu a zemědělství
SRÚ	Statistika rodinných účtů
CZ-COICOP	Klasifikace individuální spotřeby

Úvod

Strava v naší existenci hraje již od prvopočátku důležitou roli, a to nejen pro lidského jedince, ale také pro všechny ostatní živočichy. Je nedílnou součástí vývoje a má velký vliv také na naše zdraví. Stravování již bereme jako každodenní rutinu. Do svých jídelníčků zařazujeme potraviny nejrůznějšího druhu a převážná část z nich už je známá od nepaměti. Výživa se však s postupem času vlivem nově narůstajících trendů a vlivem moderní uspěchanější doby či jiných faktorů, značně mění.

Téma ohledně stravování tu vždy mělo a nadále ve společnosti bude mít své místo. Lidský jedinec potřebuje neustále uspokojovat své potřeby, a to primárně ty fyziologické, jako je potřeba jídla, pití, pohybu a dalších důležitých nezbytností, aby se mohl posouvat dále po pyramidě a uspokojovat své další příslušné potřeby.

Nabídka na dnešním trhu s potravinami je velmi pestrá. Vzhledem k náklonostem a přechodu na alternativní způsoby stravování, výskytu různých alergických a metabolických reakcí na příslušné druhy potravin, ale i také k příchodu stále nových typů stravování jako je známé množství diet, se můžeme setkávat již s řadou nových potravin. Nemění se však jen samotný jídelníček, ale také i celkový pohled na potraviny.

Tato bakalářská práce se bude zabývat problematikou, jak se měnila struktura spotřeby v čase v domácnostech na území České republiky. Pozornost bude kladena na nastupující trendy ve spotřebě potravin v přelomovém období od roku 1989. Pro lepší znázornění a přehlednost byly zvoleny ve vybraných kapitolách ke komparaci některé státy Evropské unie a místy je zde uvedeno i celosvětové srovnání. V rámci práce se vyskytne i řada podcílů.

1 Cíl práce a metodika

1.1 Cíl práce

Hlavním cílem této práce bude vymezit a poukázat na změny ve struktuře spotřeby potravin domácností na území České republiky, a to převážně z dat od roku 1989. Pozornost bude kladena na vývoj spotřeby jednotlivých vybraných komodit a následné porovnání vývoje v čase. Pro lepší představu poslouží v některých kapitolách i mezinárodní komparace.

Mimo hlavní cíl budou v práci zmiňovány i podcíle, mezi které patří vývoj spotřebitelských cen potravin a nápojů a vytyčení výdajů českých průměrných domácností za tyto položky a jejich celkový vývoj.

Dále bude práce obohacena o vývoj trhu s biopotravinami, vývojem potravinových alergií, a nakonec bude uvedena i naděje dožití v ČR, pro kterou má výživa spolu s dalšími faktory také značný vliv. Z hlediska výživy záleží na její kvalitě, vyvážení a přísunu důležitých živin. Dodržováním zdravější stravy a konzumováním kvalitnějších potravin dochází ke zlepšení zdravotního stylu, omezení výskytu civilizačních chorob, a tím dochází k ovlivnění naděje dožití.

1.2 Metodika

Tato bakalářská práce se celkově dělí na dvě části, tj. teoretickou část, kde budou definovány pojmy řešené oblasti a analytickou část.

První část se bude zabývat přehledem dané problematiky, kde budou vytyčeny základní pojmy k tomuto tématu. Především je zde definováno, co to je spotřeba, kdo je spotřebitel, jaké jsou potřeby a faktory ovlivňující chování jedinců při nákupu. Dále jsou zde vysvětleny rozdíly mezi poživatinami, potravou, potravinami a strava. Vymezeny budou také pojmy úzce spojované s danou problematikou, které obohatí tuto část. Například jsou to nové alternativy stravování, jako je vegetariánství a jeho odnože v podobě veganství, flexitariánství, vitariánství a jiných. Kromě toho je uvedena motivace, která vede příznivce k tomuto typu stravování, a je zde poukázáno na potravinové alergie a metabolická onemocnění, které také ovlivňují strukturu stravování jedinců. V neposlední řadě se v této části objevují trendy ve stravování v podobě biopotravin, pod jakým značením nalezneme kvalitní potraviny a jaké faktory ovlivňují kvalitu života.

Pro tuto část byly použity nasbírané informace z knižních publikací a internetových zdrojů. Převážnou část zde tvoří poznatky a názory od autorů z literárních děl, doplněny informacemi z internetových pramenů, především důvěryhodných a ověřených dat portálu Ministerstva zemědělství. Některé z oddílů jsou doprovázeny obrázky a tabulkami pro lepší vyobrazení a přehlednost probíraných pojmů.

Následovně na přehled řešené problematiky navazuje část analytická. Tento úsek je spíše deskriptivního rázu obsahující informace čerpané z internetových zdrojů.

Vývoj spotřeby jednotlivých potravin, sledovaný ČSÚ, je zaznamenán v tabulkách č. 2-8 za osobu za rok. Doplněné jsou bazickým indexem za dané období 1989-2019 vyjádřené v procentech. Spotřeba na osobu je uvedena v příslušných měrných jednotkách v rámci tabulek za jednotlivé položky. U významnějších spotřebních položek jako jsou například mlýnské a pekárenské výrobky a maso jsou vyobrazeny výsečové grafy se strukturálními změnami za vybrané období.

V oddílu zabývající se statistikou rodinných účtů bude brán ohled na změnu metodiky. I zde byl pro doplnění využitý bazický index. Při srovnávání vývoje struktury peněžních vydání, jsou v grafech č. 13-15 oproti grafu č. 12 vykazovány odlišné názvy, i přesto značí téměř totéž a jsou mezi sebou srovnatelné. Z hlediska zaokrouhlování může docházet k tomu, že hodnoty nemusí vždy po sečtení dosahovat 100 %. Hodnoty v tabulkách tohoto oddílu jsou v českých korunách, pokud není uvedeno jinak.

Ve většině případů je v této analytické části využito dat a informací z webových stránek **Českého statistického úřadu** přístupné na www.czso.cz, jedná se o části vývoj spotřeby jednotlivých potravin, statistika rodinných účtů, vývoj spotřebitelských cen a naděje dožití.

Dalšími zdroji spolehlivých dat zařazených do této práce jsou webové stránky dodavatelů **IPSOS**, kteří se zaručují za poskytnutí přesných a relevantních dat dostupné na ispos.com/cs-cz. Data najdeme například v oddílech struktura stravování v ČR aj.

Pro porovnávání dat se zahraničními údaji zemí EU a pro celosvětovou komparaci, byly využity data z webových stránek **EUROSTATu** dostupné na (<https://ec.europa.eu/eurostat>). Dalšími webovými stránkami, které posloužily při mezinárodní komparaci, konkrétně v oddílu naděje dožití, byla data z **UNDP** (<https://www.undp.org/content/undp/en/home.html>)

Veškeré potřebné údaje byly z čerpaných dat zredukovány a upraveny do potřebných podob (tabulky, grafy atd.) a v souvislosti dále komentovány a porovnávány s

údaji jiných států. Výpočty zahrnuté v tabulkách byly vypočteny v programu Microsoft Excel, zde se byla vytvořena i celá řada výsečových grafů.

2 Teoretická východiska

Tato část práce je zaměřena na vymezení pojmů a porovnání definic autorů, které souvisí nejen se spotřebou potravin a výdaji na ně vynaložené, ale také na faktory, které spotřebu ovlivňují. Tato teoretická východiska ujasní a umožní vysvětlit dané termíny, které se ve zmíněné problematice vyskytují.

2.1 Spotřeba

Spotřeba je pro člověka zcela běžným přirozeným pojmem v jeho každodenním životě. Na spotřebě statků a služeb totiž závisí nejen jeho uspokojování potřeb, ale také celkové bytí. Důležitou roli spotřeba hraje i v mnoha dalších oblastech, a to zejména v tržní ekonomice pro kterou je jednou z primárních hnacích sil. Díky potřebám spotřebitelů vznikají tak na trhu poptávky po daných statcích a službách. (Závodný Pospíšil 2013)

Nákupem a spotřebou jedinec uspokojuje své potřeby a záliby. V mikroekonomii je tento pojem uváděn jako mezi užitek, kdy tento výraz označuje subjektivní uspokojení z produktů, a tudíž pro každého spotřebitele je potěšení z daného spotřebovaného statku či služby příznačné. Jde tedy o osobní pohled spotřebitele na věc. (Brčák, 2013)

2.1.1 Potřeba

Potřeba je jedním ze základních hybatelů a motivem nutící jedince nakupovat a spotřebovávat dané statky služby, a tím uspokojovat nejen svoje potřeby. Nákupem a spotřebou však neuspokojují nejen své požadavky, ale zároveň také tím vytvářejí jeden ze základních pohybů na trhu. Primárně se uspokojují základní fyziologické potřeby, které jedinec potřebuje ke své existenci a není schopen bez nich přežít. Mezi tyto základní potřeby se řadí příjem potravy a tekutiny, spánek, pohyb a další důležité nezbytné věci. Je uváděno, že pokud člověk neuspokojí tyto potřeby, nelze uspokojovat vyšší potřeby a odkládá je do doby, dokud nebudou tyto dané prvky naplněny. (Kušková, 2009, s. 8)

2.1.1.1 Maslowova hierarchie lidských potřeb

Jde o jednu z nejznámějších klasifikací lidských potřeb, kterou formuloval Maslow, jedná se o pyramidu, kde jsou řazeny lidské potřeby dle důležitosti pro lidské bytí.

Maslow předpokládal, že pro lidstvo existuje pět kategorií potřeb, které všichni jedinci společně sdílí. (Armstrong, 2007)

Základní potřebou jsou potřeby fyziologické, kde nalezneme nezbytné složky jako jsou jídlo, tekutiny, spánek, pohyb, vyměšování a dýchání. Tyto požadavky jsou nejnižší, jelikož jejich neuspokojení se velmi značněji prosadí oproti potřebám výše uvedeným. A. Maslow toto vyjadřuje slovy „*Je-li člověk hladový, potom jeho všechny schopnosti jsou ve službách uspokojení hladu*“. (Plamínek, 2010)

1. Fyziologické potřeby
2. Potřeba jistoty a bezpečí
3. Potřeba sounáležitosti a jistoty
4. Potřeba uznání
5. Potřeba seberealizace

Potřeby uvedené nejnižší v pyramidě, uvádí Maslow, jako nejvíce potřebné, pokud jsou tyto potřeby alespoň částečně uspokojovány může dojít k postupu do dalších úrovní této pyramidy. Pokud však nejsou uspokojeny tyto klíčové potřeby stojící v základu, nemůže dojít k pohybu jedince po této stupnici směrem nahoru a uspokojovat tak potřeby vyšších tříd. Úsilí o postup do vyšší úrovně je tedy ve své podstatě bezvýsledný, pokud nejsou u jedince naplněny jeho biologické potřeby. (Béreš, 2013, s. 27)

Obrázek 1: Maslowova hierarchie lidských potřeb

Zdroj: Petrunčíková, 2014

V dalších publikacích najdeme velmi podobné formulace. Autor Plamínek (2010) například i ve své knize uvádí, že tento hierarchický model potřeb je velmi jednoduchý, a proto snadno pochopitelný.

2.2 Spotřebitel

Dle občanského zákoníku *„je spotřebitel každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná.“* (Zákon č. 634/ 1992 Sb., 1992)

Autor Bačuvčík ve své knize uvádí termín spotřebitel jako subjekt, který daný statek spotřebovává, bez ohledu na to, zda byl i nakupujícím. (Bačuvčík, 2017)

Pojem spotřebitel je často zaměňován s výrazem zákazník, tyto dva pojmy by se však měli odlišovat. Dalším pojmem, který zde vystupuje je nakupující.

Zákazníkem rozumíme jedince, který o dané statky a služby má zájem. Ten, kdo poté dané zboží nakupuje se označuje jako nakupující, ovšem nemusí však zdárně být jejich spotřebitelem, typickým příkladem je často uváděná situace-matka nakupující pro své dítě. Spotřebitelem se rozumí ten, kdo dané výrobky služby spotřebovává pro uspokojení svých potřeb. (Zamazalová, 2009)

2.2.1 Spotřební chování

Chování spotřebitele je velmi úzce spojeno se získáváním prostředků dané pro vývoj a celkové bytí. Stejně tak jako zvířata i naši předchůdci vyhledávali a získávali potravu ze svého okolního prostředí. Cílem vždy bylo získat z přírody to, co by přineslo největší možný užitek. (Bártová, 2007)

Veškeré chování spotřebitele se dá chápat jako celková součást jedince. Nákup a následná spotřeba však není jediným jednáním, které se pojí s pojmem spotřební chování. Existuje zde řada dalších faktorů, která toto jednání ovlivňuje. Především zde hraje velkou roli genetická predispozice jedince, jeho postoj, vedení k životu, získané znalosti a zkušenosti a také velký vliv má i daná společnost, ve které je jednotlivec vychováván. (Závodný Pospíšil, 2013)

„Chování spotřebitelů je velmi rozmanité a motivy jsou podmíněny nejenom finanční situací konkrétního jedince či rodiny, ale odráží také místní tradice a zvyky, sociální

postavení rodin, věkovou kategorií, příslušnost k určité skupině či kulturně podmíněný vkus.“ (Kušková, 2009, s. 6)

2.2.2 Faktory ovlivňující spotřebitele při nákupu

Na spotřebitele při nákupu má vliv řada faktorů. Autor Kotler (2007) uvádí, že nákupy jedinců jsou ovlivňovány v podstatě čtyřmi důležitými faktory, kterými jsou kulturní, společenské, osobní a psychologické činitele (viz obrázek 2). Tyto faktory dokáže ovlivňovat jen sám kupující. Největším vliv má však kultura. Další ovlivnění přichází v podobě společenských faktorů, kam můžeme zařadit referenční skupiny, rodinu, či sociální postavení. Chování jedince se buduje již od narození a je značně ovlivněno prostředím, ve kterém vyrůstá. Preference se dále určují dle osobních charakteristik ku příkladu věk, zaměstnání, vybraný životní styl nebo vnímání sám sebe. V poslední řadě se jedná o vliv psychologických faktorů jako jsou motivace, vnímání situace, postupným učením či přesvědčením a postoji.

Obrázek 2: Faktory ovlivňující spotřebitele

Zdroj: Kotler, 2007

2.3 Poživatiny

Jídlo je neodmyslitelně jednou ze základních potřeb člověka, která je důležitá pro přísun živin, růst, správný vývoj a celkovou existenci člověka vůbec. Dále je to také energie, kterou z jídla získáváme, nehledě na to, že samotné jídlo může přinést také i celkový požitok a radost. Pro začátek je důležité vymezit pár pojmů, které se k tématu

spotřebě potravin vztahují. Prvním nadřazeným pojmem jsou poživatiny. (Strunecká 2012, s. 66)

„Poživatiny tvoří surovinové zázemí výživy člověka. Jde o soubor potravin, pochutin a nápojů, které jsou schopny uspokojit základní potřeby člověka, ve smyslu přísunu potravy, tedy živin, které dodávají organismu energii a stavební látky pro fungování organismu a pro jeho přežití“. (Šebelová, 2004, s. 3)

Autor Pánek (2002) definuje poživatiny jako materiál, který slouží lidem jako potrava poskytující jim výživu. Do pojmu poživatiny zařazuje potraviny, nápoje, pochutiny a jiné další lahůdky. Upozorňuje však na to, že v zákonu o potravinách tento pojem není definován, a však v praxi je pak nutné tyto dvě definice od sebe rozlišovat.

2.3.1 Potrava

Za potravu jsou označovány všechny materiály sloužící pro výživu lidského jedince. Zde rozlišujeme, zda jde o výživu lidí či zvířat, jde-li o potravu určenou lidem je označována za poživatinu, pokud je tento pojem využíván z hlediska ke zvířatům, jde o krmivo. Mezi potravinářské suroviny lze zařadit jak zemědělské produkty, přírodní nepěstěné rostliny tak i divoká zvířata. (Pánek, 2002, s. 16)

2.3.2 Potraviny

Pojem potravina se pak používá pro produkty, které jsou různého původu, ať už živočišného či rostlinného, a konzumují se buď v neupraveném nezměněném stavu nebo také ve stavu dále upravovaném sloužící jako výživa lidí. (Strunecká, 2012, s. 91)

Autorka Šebelová se ztotožňuje s touto definicí a uvádí, že *„Potraviny jsou produkty rostlinného a živočišného původu, které se uplatňují jako zdroj výživy člověka.“* (Šebelová, 2004, s. 3)

2.3.3 Strava

Jedná se o potravu, která je určitým stylem upravována a značí vše, co jedinec spotřebuje za daný časový interval, a to ať za týden, měsíc, rok či jinou stanovenou dobu. Samotný pojem strava můžeme znát i pod označením dieta, který se používá v mezinárodní terminologii. (Pánek, 2002, s. 16)

2.4 Strukturální změny ve spotřebě na potraviny

Před rokem 1989 se na stolech českých domácností objevovaly potraviny a pokrmy charakteristické pro českou kuchyni obsahující velké množství masa a obilovin. Především se jednalo hlavně o vepřové a hovězí maso doprovázené přílohami z mouky, pokrmy typu jako je guláš, vepřo-knedlo-zelo, pečená vepřová masa, polévky, čočka, a hlavně knedlíky na různé způsoby. (Kušková, 2009, s. 19)

Při pohledu na strukturu jídelníčku v dnešních domácnostech a v domácnostech dřívější doby, zjistíme, že zde existují jisté rozdíly. Strava našich předchůdců nabízela hojné množství potravin s vysokým obsahem potřebných živin, bylo to dáno především tím, že výživa byla zajišťována nejvíce z dostupných lokálních potravin, které byly do jídelníčku zařazovány dle jejich sezónnosti a s respektem přirozenosti daného systému přírody. Hojně se objevovaly potraviny celozrnné, luštěniny, ovoce a zelenina typická pro tuzemské prostředí, a hlavně kvalitní mléčné výrobky. Občasně byla výživa obohacována kvalitním masem, to ovšem bylo častěji spíše jako sváteční záležitost. Celkově se tedy připravovaná jídla skládala z místních dostupných potravin, které jsou pro lidského jedince přirozenější než potraviny z jiných podnebních pásem, jak tomu bývá v dnešní době. I přestože se maso v dřívějším jídelníčku objevovalo jen zřídka, bylo zde dostatečné množství přísunu bílkovin z jiných kvalitních potravin. Dostávalo se i dalších živin v podobě vlákniny z luštěnin, vitamínu D z mléka a mléčných výrobků, zdroje enzymů především z ovoce, cibule a nakládaného zelí, dále také potraviny bohaté na sacharidy jako hrách, ovesné vločky, ječné kroupy či žitný chléb. U nynějších stávajících jídelníčků mnohdy tyto živiny chybí. (Švédová, 2020, s. 10-12)

2.5 Životní styl

Životním stylem neboli někdy také uváděné jako životní způsob, rozumíme chování jedinců či skupin. K životnímu stylu patří hned několik důležitých faktorů, které ovlivňují celkovou kvalitu života. Každý jedinec má jiný přístup k životu, jiný styl jednání, chování a zacházení nejen ke svému zdraví, ale také ke stravování. Každý jedinec i skupina si volí svou formu životního stylu dle jeho preferencí. Při těchto volbách záleží na zvycích, sklonech, sociálnímu prostředí a mnoha dalších prvcích, které jedince a skupinu ovlivňují. I přesto, že se jedná o individuální znak, můžeme vidět v různých sociálních skupinách

nebo společenských vrstvách podobnost těchto životních stylů. (Nový, 2016). Pod pojmem životní styl můžeme najít řadu členění a definic.

2.5.1 Zdravý životní styl

Vybraný způsob života má velký vliv na zdravý jedince. Zdravý životní styl by měl být způsobem, kde by v přednostech rozhodně neměly být návykové látky, alkohol, cigarety a další. Měl by zde být zařazený dostatečný pohyb, strava a dobré mezilidské vztahy. Dalším z rizikových faktorů, který poškozuje zdraví je psychická zátěž. Na životní styl působí i řada dalších okolních vlivů. Pokud budou zásady dodržovány v souladu bude jedinec dosahovat kladného působení životního stylu. (Čeledová, 2010, s. 50)

2.5.2 Výživa

Výživa je jedním ze základů pro správnou životosprávu a růstu jedince. Nejvíce by na kvalitní stravu měl být kladen důraz nejen u dětí, a to již od prenatálního období. Díky ní člověk dosáhne správného růstu a rozvoje. Výživa každému jedinci zajišťuje potřebné živiny pro stabilitu a celkovou existenci. Na přísunu živin závisí především naše celkové zdraví, to by se mělo díky správným živinám podporovat nebo alespoň při nejmenším udržet stávající zdravotní kondici. Větší důraz by měl být kladen i u dospělých jedinců například po náročnějších operacích, kdy se tělo regeneruje či při nárůstu svalové hmoty. (Pánek, 2002)

„Výživa je významný faktor životního stylu, který ovlivňuje zdraví. Poskytuje nejen pokrytí základních potřeb energie a jednotlivých živin nezbytných k životu, ale je spojena i s emocemi, často s pocitem uspokojení. Výživa se společně s fyzickou aktivitou a genetickými dispozicemi podílí na výsledném výživovém stavu jedince.“ (Müllerová, 2003, s. 14)

K tomuto se pojí i pojem zdravá výživa označující potraviny, které nejsou geneticky modifikované. Jedinci stravující se těmito potravinami a pokrmy vybírají a konzumují produkty v jejich původní jinak nezměněné výživové podobě nebo minimálně upravované.

2.5.3 Alternativní způsoby stravování

Pod pojem alternativní stravování se řadí všechny typy stravy, které se odlišují od té „běžné“. Míní se tím například různé vyřazování určitých potravin či její odlišné zpracování nebo dělení. Existuje řada důvodů, která vede příznivce k těmto způsobům stravování. Velkou popularitu si v dnešní době získalo vegetariánské stravování, to se ostatně dělí do několika skupin. Dalšími způsoby výživy bývají makrobiotická strava a strava dělená.

2.5.3.1 Vegetariánská strava

Pojem vegetariánství se začal objevovat už od roku 1980. Vznik tohoto pojmu vychází ze základních slov, a tím je anglické slovo „vegetation“ v překladu znamenající „rostlinná fauna“, dalším je „vegetable“ neboli „zelenina“ či používané jako přídavné jméno „rostlinný“ a sloveso latinského původu „vegetare“ překládající jako „růst“ nebo „oživovat“.

Jde o specifický způsob stravování, který zahrnuje výhradně či převážně stravu rostlinnou jako jsou různé druhy zeleniny, ovoce, dále také obilovin, ořechů a semen. Zcela vyloučená je konzumace potravin ze zvířat mrtvých, a to jak maso, ryby, mořské plody, tak i veškeré výrobky z nich. V mnoha alternativách vegetariánského stravování je povolena konzumace živočišných produktů, jako je mléko a výrobky z něj, dále také vejce, med a veškeré další produkty z nich vyrobené.

Nejedná se jen o styl stravování, ale také jde o životní přesvědčení, kdy myšlenkou je ochrana přírody, udržitelnost a šetrnost nejen k přírodě, ale také k živým tvorům. (Grosshauser, 2015, s. 13-14)

V dnešní době je vegetariánská strava označována za jednu z nejrozšířenějších alternativ způsobu stravování. Kolikrát také označovaná jako jeden z nejstarších způsobů tohoto alternativního stravování. Vegetariáni se především vyznačují omezováním, v některých případech až vyloučením živočišných produktů v jejich výživě.

(Tláskal, 2016, s. 66)

Vegetariánství má i řadu odnoží, kdy se řadí jednotliví příznivci mezi určité skupiny, dle jejich stravovacích návyků a výživových preferencí. Mezi tyto odnože se řadí například v textu níže vybrané a popsané flexitariánství, ze striktnějších dále veganství, vitariánství a frutariánství, ale můžeme se setkat i s řadou dalších příznivců jako jsou

pescetariáni, laktovegetariáni, ovovegetariáni, laktoovovegetariáni, semivegetariáni, a pulovegetariáni.

2.5.3.2 Flexitariánství

Jedná se o odnož vegetariánství nazývanou v mnoha případech jako částečné vegetariánství, jak už název napovídá. Příznivci tohoto stravování jsou tedy vegetariáni, ale liší se občasnou konzumací masa. Nejsou tedy tolik vyhraněni na bezmasí styl stravování a v občasných případech jsou nakloněni k zahrnutí masa do jejich jídelníčku, ostatní potraviny živočišného původu jsou však běžně konzumované. (Maso: odborný časopis pro výrobce, zpracovatele a prodejce masa, masných výrobků a lahůdek, 2016)

2.5.3.3 Veganství

Veganství je další odnoží vegetariánské stravy, kde je výživa založena výhradně na rostlinné bázi. Jde o striktnější formu vegetariánství, při kterém nedochází ke konzumaci masa ani jiných živočišných výrobků. Vegani se ve své výživě silně vyhýbají nejen masu, ale i rybám a veškerým mořským živočichům, medu, nezahrnují do stravy ani vejce, mléko a výrobky z něj.

Odmítají i jakékoliv jiné výrobky ze zvířat, které se týkají ať už oblečení, domácnosti či kosmetiky a jiných produktů na zvířatech testovaných. (Grosshauser, 2015, s. 14)

2.5.3.4 Vitariánství

Mezi alternativní způsob stravování se v poslední době řadí, podle autora Tláskala jeden z nejviditelnějších trendů, a tím je vitariánství, jinak také označované jako raw strava. Jak už anglický termín napovídá, jedná se o živou neboli syrovou stravu, která zahrnuje téměř nezpracované rostlinné potraviny upravující se pouze do teplot vysokých maximálně 42°C. Pro úpravu potravin je výhradně používáno krájení nebo je povolováno šetrné sušení, mixování, namáčení a nakličování nebo odšťavňování. Základními surovinami, které se do vitariánství řadí je široká škála ovoce a zeleniny, ořechy, semínka, nakličené luštěniny a obiloviny. (Tláskal, 2016, s. 67)

2.5.3.5 Frutariánství

Frutariánství je více vyhraněný styl veganství. Zde je stravování větší měrou omezeno a vychází z motivace nenásilí a snahy nepoškozovat a neubližovat ani rostlinám. Příznivci tohoto stylu stravování konzumují pouze plody rostlin, které lze oddělit, aniž by se rostlina poškodila, patří sem například plodová zelenina, ovoce, semena a ořechy. (Grestenbergerová, 2020, s. 60)

Tabulka 1: Vybrané alternativní směry a jejich znaky

Příznivci vegetariánského stravování	znaky
Vegetariáni	nejedí maso a ryby
Lakto-vegetariáni¹	nejedí maso, ryby, vejce
Ovo-vegetariáni²	nejedí maso, ryby, mléko
Pescetariáni³	nejedí maso
Flexitariáni	občasná konzumace masa
Vegani	nejedí maso, ryby, vejce, mléko, med; značně se také vyhýbají všemu, co má živočišný původ či by mohlo obsahovat živočišné suroviny
Vitariáni (raw strava)	nejedí maso, ryby, vejce, mléko, med a výrobky tepelně upravované (nad 42 °C)
Frutariáni	nejedí maso, ryby, vejce, mléko, med; plody, u kterých by mohlo dojít k poškození rostliny

Zdroj: Vlastní zpracování, 2021

2.5.3.6 Low Carb

Low carb neboli nízkosacharidová dieta si získala své příznivce převážně v USA. S touto dietou přišel v roce 1970 Dr. Atkinson, který se zakládal na tom, že lidské tělo získává energii nejnázne a nejrychleji právě ze sacharidů. Pokud energii tělo postrádá,

¹ Z živočišných produktů připouštějí konzumaci pouze mléčných výrobků.

² Z živočišných produktů zařazují do výživy pouze vejce.

³ Nekonzumují maso savců a drůbeže, pouze ryby a ostatní živočišné produkty.

organismus je schopen si ji brát ze svých zásob, tedy z vytvořených tukových vrstev. (Tláskal, 2016)

Tento styl stravování je oblíbený již po desetiletí, avšak jejich účinnost a bezpečnost byla do nedávna známa jen z několika studií. Pohledy na tuto dietu se stále mění a vyvíjí díky vědcům, kteří se snaží porovnávat tyto návyky se všední stravou. Sacharidová dieta může být nápomocná lidem, kteří mají problémy s cholesterolem, díky nízkému přísunu uhlovodíků dochází ke snížení hladiny glukózy v krvi. (Woodruff, 2004, s. 18)

2.5.3.7 Paleo dieta

Jedinci využívající způsob alternativního stravování v podobě paleo diety se vrací ke kořenům a svou stravu se snaží přizpůsobovat a zakládat na stravě jeskynního člověka žijícího v době paleolitu, odtud je i název paleo dieta. Celé stravování stojí na potravinách, které neprošly zemědělstvím, jakoukoliv úpravou či lidským zásahem, dále se zaměřuje na snižování sacharidů a obsahu toxinů, které jsou považované za jednu ze silnějších stránek tohoto stravování. Mezi potraviny objevující se v paleodietě se objevují libová masa, ryby, mořské plody, vejce, zelenina, ovoce, houby, semena a ořechy, koření, dále různé kořinky a tuky. Je i dosti spekulativní, zda je tato dieta pro lidstvo vhodná, i když se jedná pro člověka o nejpřirozenější stravu. (Strunecká, 2012)

2.5.4 Motivace pro alternativní způsoby stravování

K alternativním způsobům stravování vede motivace nejrůznějšího druhu. Nejčastěji se zmiňuje právě etická stránka, záleží tedy na morálce a celkovému postoji jedince, ať už ke zvířatům či přírodě celkově. Další je stránka náboženská, některá náboženství nedovolují konzumovat vybrané druhy mas a surovin. Následující motivací je enviromentální problematika, a s ním tvrzení, že tím škodíme planetě.

Objevují se i výroky, že konzumace určitých surovin jsou pro člověka nepřirozené a nezdravé. (Grestenbergerová, 2020, s. 12)

- Náboženská motivace
- Etická stránka
- Enviromentální problematika (ekologické dopady)

- Nepřirozenost
- Nevábná vůně, chuť, struktura masa
- Zdraví škodlivé

2.5.5 Stravování při potravinových alergiích a dalších onemocněních

K přechodu na alternativní výživu nemusí docházet jen z důvodů náboženských, morálních či etických, ale také ze zdravotního hlediska. Jsou to potravinové alergie, které se hojně mezi jedinci vyskytují, ale také i metabolická onemocnění, v tomto případě u jedince trpící dědičnými metabolickými poruchami dochází k enzymovému deficitu, kdy v organismu chybí potřebný enzym k trávení.

Při přítomnosti potravinové alergie dochází k nežádoucím imunologickým reakcím, které se projevují nejčastěji zažívacími či dýchacími potížemi nebo často také na kůži v podobě otoků, ekzémů a dalších.

Jedny z nejčastěji využívaných typů stravování při potravinových alergiích a metabolických onemocněních jsou bezlepková a bezmléčná strava.

2.5.5.1 Bezlepková dieta

Tato dieta může být z různých důvodů. Nejčastějším důvodem je chronické střevní onemocnění nazývané jako celiakie, které je způsobeno nesnášenlivostí lepku. Druhým onemocněním je alergie na lepek.

Celiakie tak neznačí totéž, co alergie na lepek, tyto onemocnění jsou často ve společnosti brány jako stejný pojem, jedná se však o špatnou domněnku a mnohdy zkomolené informace. Při celiakii se jedná o doživotní onemocnění, kterým jedinec trpí v podobě nesnášenlivosti lepku, při jeho konzumaci dochází k chronickému zánětu tenkého střeva, kdy se značně zhoršuje vstřebávání živin. (Ligurská, 2020)

Celiakie je o vrozené onemocnění, které se nemusí projevit ihned po začlenění potravin obsahující lepek do výživy, k tomuto dochází přibližně v 6. měsíci života, ale může se vyskytnout v průběhu následujících let, někdy je uváděno období těhotenství, záplava stresu, či vliv infekce. K tomuto však dochází u jedinců, kteří mají určité genetické predispozice. (Kovářů, 2013, s. 9-10)

Dalším uváděným onemocněním, při kterém je důležité dodržování bezlepkové stravy, je alergie na lepek. V tomto případě se organismus při konzumaci lepku chová

jinak, než je tomu u celiakie. Většina potravinových alergií se nejčastěji začíná vyskytovat již v prvním stádiu života, tedy nejčastěji u dětí, a tomu je tak i v případě alergie na lepek.

Lepek je obsažen v pšenici, žitu, ječmeni, ovsu a všech výrobcích z nich připravovaných. Při diagnostikování jakéhokoliv z těchto onemocnění je důležité dodržovat stanovená léčebná opatřeními, kterým je přísná bezlepková dieta, a tudíž není povoleno tyto výrobky zahrnující lepek konzumovat a být nahrazeny příslušnou alternativou. (Rujner, 2006)

Vhodné potraviny jsou stanoveny značkou přeškrtnutého klasu, mnohdy na těchto výrobcích nalezneme označení jako „bez lepku“, „gluten-free“, „gluten-frei“ a dalšími podobnými názvy. Celkově se však doporučuje sledovat příslušné složení výrobků uváděné na obalech. Alternativními potravinami vhodnými pro tento typ diety jsou potraviny neobsahující lepek zejména kukuřice, sója, jáhly, pohanka, rýže, brambory, fazole hrách, čočka a některé další. (Kovářů, 2013, s. 15-17)

2.5.5.2 Bezmléčná dieta

Bezmléčná dieta je doporučována nejčastěji jedincům, u kterých se vyskytuje alergie na bílkoviny kravského mléka a lidem s laktózovou intolerancí. Někdy se také ojediněle uvádí i u jedinců trpících onemocněním nazývané jako gasektomie. Při tomto typu stravování je tedy nutno značně omezit či úplně vyřadit nejen mléko a výrobky z něj, ale taky i produkty s tak zvaným skrytým obsahem mléka, které můžeme nalézt v čokoládách, sušenkách, tukových polevách a margarínech, dále také i v pečivu, mase a dalších potravinách.

Onemocnění v podobě laktózové intolerance se projevuje neschopností trávit laktózu neboli mléčný cukr. Mnohdy toto spojení lze nalézt pod pojmem nesnášenlivost mléčného cukru, ten se nachází v mléce a v řadě výrobků z něj. (Fritzscheová, 2015)

Intolerance laktózy je už v dnešní době velmi rozsáhlá, Autorka Kramer-Priesch (2006, s. 9) přímo uvádí, že *„Tato intolerance patří k nejčastějším potravinovým nesnášenlivostem“*.

U pojmu intolerance laktózy často dochází k zaměňování a nesprávnému označování za další onemocnění, kterým je alergie na mléko, to je však chybou, jelikož se jedná o dva různé pojmy. Při intoleranci laktózy se jedná o vrozené onemocnění s metabolickou reakcí, kdy organismus postrádá důležitý enzym nazývaný se laktáza.

Tento enzym napomáhá štěpit mléčný cukr, v případě nesnášenlivosti nedochází k rozštěpení, a tím se cukr sále nevstřebává a zůstává ve střevech a způsobuje jedinci značné potíže.

Oproti tomu při alergii na mléko se jedná o onemocnění s imunitní reakcí organismu, která se nejčastěji objeví během prvního roku života. V tomto případě se nemusí jednat o celoživotní komplikaci, nýbrž pouze jen o dočasnou, kdy alergie může opět kdykoliv zaniknout. (Kramer-Priesch, 2006, s. 9)

Při požití potravin obsahující bílkovinu kravského mléka se u jedince, trpícího alergií na laktózu, dostávají nežádoucí reakce v podobě zažívacích či dýchacích problémů, mohou se naskytnout i časné reakce v podobě kožních problémů jako jsou ekzémy, kopřivka či otoky. (Kovářů, 2013, s. 38-40)

Při těchto onemocněních je tedy důležité dodržovat bezmléčnou neboli bezlaktózovou stravu a vyhledávat alternativní produkty pro doplnění a získání vápníku a bílkovin, na které je mléko tak bohaté. Vápník lze doplnit z olejnatých semen například máku či mandlí, košťálové zeleniny, minerálních vod bohatých na vápník, ovocných šťáv, džusů a dalších. V dnešní době již nalezneme řadu náhražkových produktů v podobě sójových, ovesných, makových, nápojů či sójových krémů, dezertů, jogurtů či pudinků, ty ovšem nezaručí dostatečný příjem vápníku, a proto je nutné sáhnout po již zmíněných potravinách bohatých právě na vápník. (Kramer-Priesch, 2006, s. 10-13)

2.5.6 Moderní trendy ve stravování

2.5.6.1 Kvalita potravin, národní značky kvality

Označení kvality potravin umožňuje spotřebitelům lepší přehled o jakosti výrobků a jejich původu, které nejsou na první pohled mnohdy zřejmé. Od roku 2003 se můžeme setkávat s produkty označenými značkou „KLASA“ (viz obrázek 3 vlevo). Toto označení kvality uděluje Ministerstvo zemědělství výrobkům, které splňují požadovanou kvalitu zaručující výjimečnost a jedinečnost na trhu. Toto označení je však propůjčováno pouze po dobu 3 let. (eAgri, nedatováno)

Mezi produkty řadící se do tohoto označení kvality patří řada výrobků od mlékárenského průmyslu, přes ovoce a zeleninu, mlýnské, pekárenské a cukrárenské výrobky, maso a masné výrobky až po alkoholické nápoje, lahůdky a ostatní výrobky.

Celkově v dnešní době se na trhu vyskytuje přes 960 různých produktů s tímto označením od více než 244 různých českých a moravských výrobců. (eklasa.cz, 2020)

Další označení kvality potravin, které můžeme na tuzemském trhu najít nese název *Regionální potravina* (viz obrázek 3 uprostřed). Toto označení představuje ty nejlepší produkty z daných 13 krajů a jsou udělovány Ministerstvem zemědělství na základě krajských soutěží. Podmínkou je výroba z lokálních surovin vyráběny tradičním způsobem či vynikají originální recepturou. Program *Regionální potravina* by měl především vyzdvihnout kvalitní lokální potraviny, také jejich čerstvost a podpořit tuzemské dodavatele před zahraniční konkurencí. (eAgri, nedatováno)

Díky pravidlům, která byla zavedena Ministerstvem zemědělství s názvem Pravidla pro dobrovolné označování se mohou dané produkty vyrobené v České republice označovat názvem „Česká potravina“ a využívat logo (viz obrázek 3 vpravo) více viz dokument příloha 1. (eAgri, nedatováno)

Obrázek 3: Označení kvality potravin

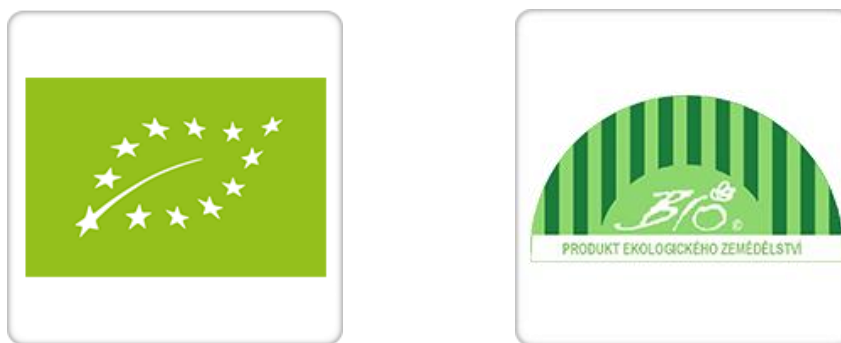
Zdroj: eAgri.cz, nedatováno

2.5.6.2 Biopotraviny

Jedná se o produkty z ekologické produkce, vyráběné dle požadavků platné legislativy. Ty musí být zpracovány z nejkvalitnějších surovin a prostřednictvím klasických tradičních postupů a následně jsou označovány značkami pro BIO potraviny (viz obrázek 4). Dnes najdeme na trhu velkou škálu těchto produktů v biokvalitě od mléčných výrobků, masa, zeleniny, ovoce, vejce až po dětskou výživu. Výrobky se také vyznačují i vyšší cenou, která zahrnuje již zmíněné kvalitní suroviny a nákladnější zpracování bez přidávaných chemikálií. Velmi často jsou tyto produkty preferovány nejen

u zákazníků podporující ekologické zemědělství, ale také pro výživu dětí, u kterých by měly být kvalitní suroviny základem pro správnou podporu růstu. (eAgri, nedatováno)

Obrázek 4: Evropské a národní značení pro BIO potraviny

Zdroj: eAgri.cz, nedatováno

2.5.6.3 Průmyslově zpracované potraviny

Velkým trendem se také staly průmyslově zpracované potraviny, balená jídla a jídla hotová, která nejčastěji nacházíme například v restauračních zařízeních. Tyto typy potravin začaly být fenoménem z hlediska jejich časové nenáročnosti, dnes se již i vyznačují velkou škálou možností výběru. I přestože se jedná o rychlé řešení stravování a časové úspory vyskytuje se zde celá řada problémů spojená s konzumací těchto jídel. Tyto potraviny jsou zakládány na množství umělých sladidel, cukrů, škodlivých olejů, potravinářských přísad a řadě dalších látek. Dále také tyto potraviny vévodí řadě barviv, dochucovadel, stabilizátorům a konzervačním látek, které jsou pro tělo škodlivé a při jejich konzumaci dochází k řadě zdravotním komplikacím v podobě nežádoucích účinků na nervovou soustavu a mozkové buňky, řadě různých druhů zánětů. U těchto potravin je nejzásadnějším problémem, že jejich složení není kolikrát dostupné. K tomu dochází u jídel a potravin vyráběných přímo v restauračním zařízení či obchodech samotných. Pokud se chce spotřebitel vyhnout těmto škodlivým nežádoucím ingrediencím měl by omezovat nákup a spotřebu hotových balených a průmyslově zpracovaných potravin. Ne však všechny balené potraviny obsahují škodlivé přísady, je však ale nutné klást větší důraz při

výběru a nakupování potravin celkově a registrovat informace uváděné na obalech. (Michelle Schoffro Cook, 2016, s. 53)

2.5.7 Kvalita života

Kvalita života je celkově dána způsobem stravování, pohybovými návyky a životním stylem každého jedince. Jedná se o velmi důležité faktory, na které je důležité dbát a věnovat jim pozornost. Jsou velmi rozhodující pro správný vývoj a celkové zdraví. Jak se jedinec bude stravovat, pohybovat a nakládat se svým stylem života je čistě jen na něm. Důležité je však myslet na následky, které při zanedbání některých z těchto faktorů vedou. (Grosshauser, 2015)

Spojení můžeme najít i s úrovní materiálního uspokojení potřeb jedince, které jsou také důležité, přesto ale je více kladen důraz na uspokojování potřeb, pro které je materiální zajištění nepodstatné, zanedbatelné či se vůbec nevyskytuje. (Nový, 2006)

Kvalitu života ovšem dokážou zhoršit vyskytující se civilizační choroby v podobě kardiovaskulárních nemocí, nádorových onemocnění nebo také metabolické onemocnění, jako je například obezita či cukrovka. (Čeledová, 2010, s. 50-53)

Pravděpodobnost, že jedinec onemocní civilizační chorobou, určuje jeho genetická vybavenost. Tu ovšem nedokážeme ovlivnit, jsou zde ale faktory, které je v našich silách ovlivnit, např. výživa, prostředí, pohyb, vyhýbání se návykovým látkám a stres. Při dodržování těchto zásad může dojít i přes danou neovlivnitelnou genetickou informaci alespoň k oddálení některých z chorob a zamezit tak předčasnému vyskytnutí. (Kunová, 2011, s. 10)

2.6 Domácnost

Dle Českého statistického úřadu „*domácnost tvoří jedinec nebo skupina osob, které spolu trvale žijí a společně hradí základní a provozní výdaje domácnosti*“ (ČSÚ, 2015)

Domácnosti mají dle různých úhlů pohledů i různé definice, z hlediska státu se jedná o rozhodující ekonomický subjekt na trhu, zde je domácnost brána jako jednotka. Poptávka a spotřeba domácností je rozhodujícím prvkem pro výrobu firem. Ty na trhu musí sledovat chování zákazníků a jejich potřeby a umět tak na ně rychle reagovat. (Brčák, 2013)

2.6.1 Výdaje domácností

„Výdaje domácností jsou peněžní částky, které jsou vynaloženy na zajištění chodu domácnosti, bydlení a potřeb jednotlivých členů domácnosti. K nejčastějším výdajům domácností patří nájemné, výdaje za potraviny, oblečení, platby elektřiny, vody, plynu, splácení úvěrů a půjček a pojištění.“ (Málek, 2010, s. 13)

3 Analytická část

Druhá část bakalářské práce je zaměřena na porovnání spotřeby potravin na území České republiky v čase. V analytické části práce budou vyzdvíženy vybrané komodity sledované již před vznikem samostatné republiky až po současnost a s nimi spojený i vývoj spotřebitelských cen. Délka zkoumání bude podmíněna dostupností informací. Pozornost je zde i věnována struktuře stravování, která je následovně pro lepší představu porovnávána se strukturou stravování v EU a ve světě a dále také je zde poukázáno na narůstající tendenci spotřeby biopotravin. Následovně je zde znázorněn i ekonomický ukazatel v podobě výdajů českých domácností za potraviny a nealkoholické nápoje. Závěr je obohacen o kapitolu naděje dožití, která s tématem spotřeby potravin úzce souvisí.

3.1 Vývoj spotřeby jednotlivých potravin

Spotřebu potravin zaznamenávají statistici již řadu let, je tomu tak již od dob předválečného Československa. Té doby však nebyl rozsah sledovaných potravin tak velký a čítal jen 30 základních položek. Podrobnější statistiky obsahující více potravin se začaly promítat až ve statistických šetřeních od roku 1950. Tato šetření slouží k řadě účelů a má široké spektrum uživatelů těchto dat, především nám ale poukazují na změnu struktury jídelníčků v českých domácnostech. (Vodičková, 2017)

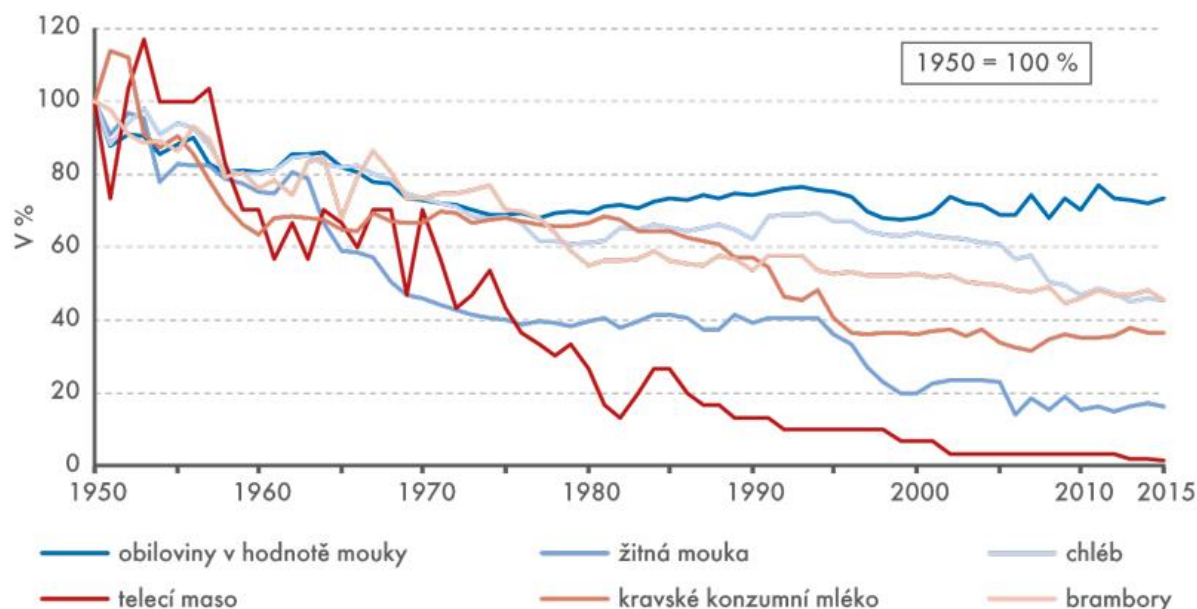
Vedení statistických šetření spotřeby potravin v ČR má význam také pro řadu mezinárodních organizací a obchodních společností například tomu je o Organizace pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization – FAO), která má za cíl zabezpečit dostatek potravin a pitné vody pro rozvojové země. Mezi další uživatele se řadí i Světová zdravotnická organizace (World Health Organization– WHO), Dětský fond organizace spojených národů (UNICEF). (Hnídková, 2014)

Mezi první potraviny, u kterých byla sledována spotřeba, na území ještě tehdejší Československé republiky, patří obiloviny v hodnotě mouky a chleba. Postupem času se škála sledování spotřeby potravin rozšířila o maso, alkoholické nápoje, brambory a cukr. V rámci sledování byly také zahrnuté dovážené potraviny, kterými jsou například mořské ryby, rýže, kakaové boby, čaje a jižní ovoce. Postupem času následovaly i tyto dosavadně sledované potraviny další položky. V roce 1955 přibylo sledování cigaret, následovně v roce 1963 se zahrnula i spotřeba včelího medu, čokolády a čokoládových cukrovinek a po 3 letech se k nim přidala i spotřeba kakaového prášku a máku. V následujících letech

pak toto statistické šetření procházelo řadou úprav, kdy se položka sýry rozdělila na jednotlivé druhy, zařadily se další sledované potraviny a některé se naopak přestali dělit podle druhů a sledovaly se jen jejich nadřazené skupiny. (Hnídková, 2014)

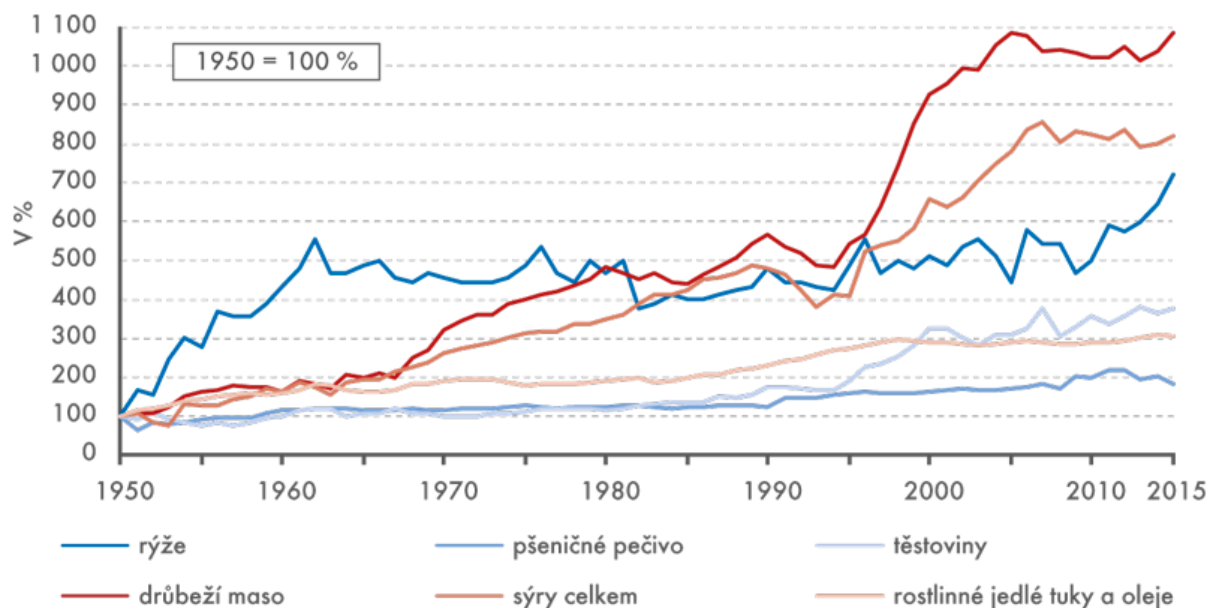
Se změnami ve spotřebě je spojena hned řada faktorů. Na snížení či zvýšení poptávky po jednotlivých druzích potravin po roce 1989 měly vliv především transformace v ekonomické, politické, tak i v sociální sféře, které v zemi probíhaly. Z ekonomických změn můžeme poukázat zejména na vývoj spotřebitelských cen potravin, ale i nepotravinářských služeb. S tím úzce souvisí celkový rozvoj distribučních sítí, díky nim se staly výrobky na trhu dostupnějšími, ale také i reklam a propagace ovlivňující řadu spotřebitelů. Například na snížení poptávky po mase, především hovězího a vepřového, po roce 1989 měly tyto ekonomické změny značný vliv. Před rokem 1989 se za rok spotřebovalo přes 90 kg masa na obyvatele, po přelomu 90. let se však tato spotřeba začala snižovat. Za příčinu, která pravděpodobně k tomuto snížení vedla můžeme považovat poklesy příjmů domácností a zvýšení cen těchto produktů. Spotřebitelé začali poté upřednostňovat levnější variantu, kterou bylo drůbeží maso (viz graf 2). (Kušková, 2009, s. 19-20)

Graf 1: Vybrané potraviny s klesajícím trendem spotřeby (1950-2015)

Zdroj: Vodičková, 2017

Graf 2: Vybrané potraviny s rostoucím trendem spotřeby (1950-2015)

Zdroj: Vodičková, 2017

Při výpočtech spotřeby se nevyužívají pouze samotná data z ČSÚ, ale i řada dat z externích zdrojů, kterými jsou instituce, oborové svazy a další. Je však důležité rozlišovat pojem spotřeba potravin a konzumace potravin. Do uváděných hodnot spotřeby jsou zařazovány i potravinové ztráty a potravinový odpad. (Vodičková, 2017)

K lepšímu znázornění vývoje spotřeby poslouží následující tabulky č. 2-7, které popisují jednotlivé trendy u vybraných komodit. Obohaceny budou také pro lepší přehlednost grafy a vše bude doplněné komentáři. K vytvoření tabulek posloužila data z ČSÚ, kdy byly vybrané nejvýznamnější druhy spotřebovávaných komodit a byly zaznamenány v určitých měrných jednotkách.

Tabulka 2: Vývoj spotřeby obilovin a pekárenských výrobků na 1 obyvatele ČR (1989-2019)

Potraviny	Měrná jednotka	1989	1993	2003	2013	2019	Index ⁴
Obiloviny v hodnotě mouky	kg	115,4	118,2	110,9	112,3	115,6	100,2 %
Pšeničná mouka	kg	85,6	88,5	91,0	95,6	97,0	113,3 %
Žitná mouka	kg	22,9	22,4	12,9	9,0	8,6	37,6 %
Kroupy, ječná krupice, oves, vločky	kg	1,7	2,1	1,2	1,4	2,0	117,6 %
Ostatní mouky	kg	1,3	1,3	0,8	0,9	1,2	92,3 %
Rýže	kg	3,9	3,9	5,0	5,4	6,7	171,8 %
Mlýnské a pekárenské výrobky							
Chléb	kg	65,8	60,3	54,3	39,3	39,0	59,3 %
Pšeničné pečivo	kg	33,0	38,4	43,8	51,2	51,7	156,7 %
Trvanlivé pečivo	kg	6,5	6,1	7,6	9,6	7,8	120 %
Těstoviny	kg	3,1	3,3	7,6	7,6	8,1	261,3 %

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování, doplněno o vlastní propočty

Tabulka 2 slouží k vyobrazení spotřeby obilovin a pekárenských výrobků. Celková spotřeba obilovin, jak je patrné zůstala poměrně ve stejné výši. Stejně tak jako v roce 1989, kdy spotřeba činila 115,4 kg, byla i v roce 2019 v podobné výši a to 115,6 kg na osobu. Byl zde mírný nárůst pšeničné mouky a to o 13,3 %, k protikladu tomu byla žitná mouka, kde byl zaznamenána její klesající tendence zhruba o 62 %. Položkou, která zde v tomto oddílu dosáhla nejvyššího nárůstu byla rýže (71,8 %)

Co se ovšem dále změnilo, tak je struktura jednotlivých spotřebovávaných druhů mlýnských a pekárenských výrobků, které jsou zaznamenány i v následujících grafech 3 a 4. Razantní změna zde nastala v podobě spotřeby chleba, který tvořil přes více jak polovinu (61 %) spotřebovaných pekárenských výrobků, k roku 2019 tomu bylo už jen z 37 %. Místo chleba tak česká populace zařadila do svých jídelníčků pšeničné pečivo, které dnes již tvoří okolo poloviny z těchto výrobků.

⁴ = (2019/1989) *100

Graf 3: Struktura spotřeby mlýnských a pekárenských výrobků v % (1989)

Zdroj: ČSÚ, 2018 (2020), vlastní zpracování

Graf 4: Struktura spotřeby mlýnských a pekárenských výrobků v % (2019)

Zdroj: ČSÚ, 2018 (2020), vlastní zpracování

Tabulka 3: Vývoj spotřeby masa v hodnotě na kosti na 1 obyvatele ČR (1989-2019)

Potraviny	Měrná jednotka	1989	1993	2003	2013	2019	Index ⁵
Maso celkem	kg	97,4	84,3	80,6	74,8	83,2	85,4 %
Vepřové	kg	49,9	48,1	41,5	40,3	43,0	86,2 %
Hovězí	kg	30,0	19,8	11,5	7,5	9,1	30 %
Telecí	kg	0,4	0,3	0,1	0,1	0,1	25 %
Skopové, kozí, koňské	kg	0,5	0,3	0,3	0,4	0,4	80 %
Drůbeží	kg	13,0	11,7	23,9	24,3	29,0	223,1 %
Zvěřina	kg	0,4	0,5	0,4	0,9	1,0	250 %
Králíci	kg	3,2	3,5	3,0	1,3	0,6	18,8 %
Vnitřnosti	kg	5,5	4,4	4,1	4,1	4,1	74,5 %
Ryby celkem	kg	6,0	4,5	5,3	5,3	6,0	100 %

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování, doplněno o vlastní propočty

V části zabývající se vývojem spotřeby masa můžeme sledovat pozvolný pokles u celkové spotřeby masa od roku 1989, kdy hodnota spotřebovaného masa na 1 obyvatele v ČR dosáhla nejvyšších čísel za celý sledovaný úsek, znázorněný v tabulce 3.

Spotřeba vepřového masa se začala nepatrně snižovat, z dříve spotřebovaných skoro 50 kg na 1 obyvatele se množství zredukovalo na 43 kg, i tak si vepřové maso drží zdatnou většinu svých spotřebitelů. Za pozornost stojí nárůst drůbežního masa, který se oproti roku 1989 zvýšil až o 123 %, k roku 2019 připadal na 1 obyvatele až dvojnásobek množství tohoto druhu masa, než se spotřebovalo dříve.

Nárůst drůbežního masa způsobil také fakt o jejich vhodné konzumaci pro plnění zásad plnohodnotné výživy, která je zastávána výživovými poradci pro racionální výživu. (Hnídková,2014)

Začleňování drůbežního masa poradci do výživy se stalo díky jeho dobré stravitelnosti, výborným dietetickým vlastnostem, nízkému obsahu cizorodých látek a dále také obsahuje plnohodnotné bílkoviny. Příznivci tohoto druhu masa si ho zvláště oblíbili pro svoji jednoduchost na přípravu, a zvláště z hlediska zájmu o lepší a zdravější životní styl. (Kubcová Beránková, 2009)

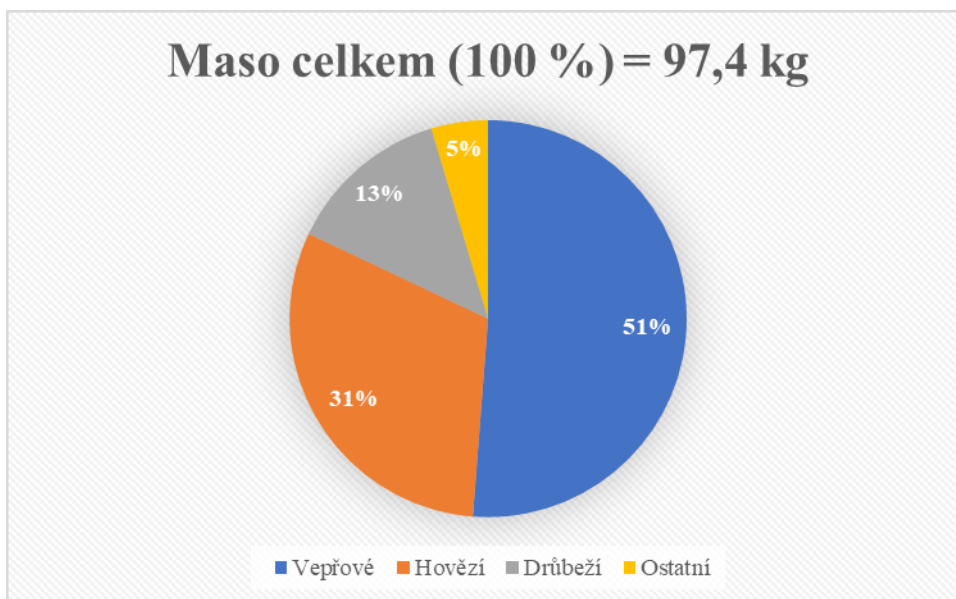
Jedinou položkou, která nevykazovala žádný větší nárůst ani pokles byla položka ryby. Ty jsou v roce 2019 na množství 6 kg na osobu stejně jako tomu bylo i při zjišťování

⁵ = (2019/1989) *100

spotřeby ryb v roce 1989. Kde však byla rostoucí tendence, bylo maso zvěřiny, zde se zaznamenala ve spotřebě až dvojnásobně vysoká čísla.

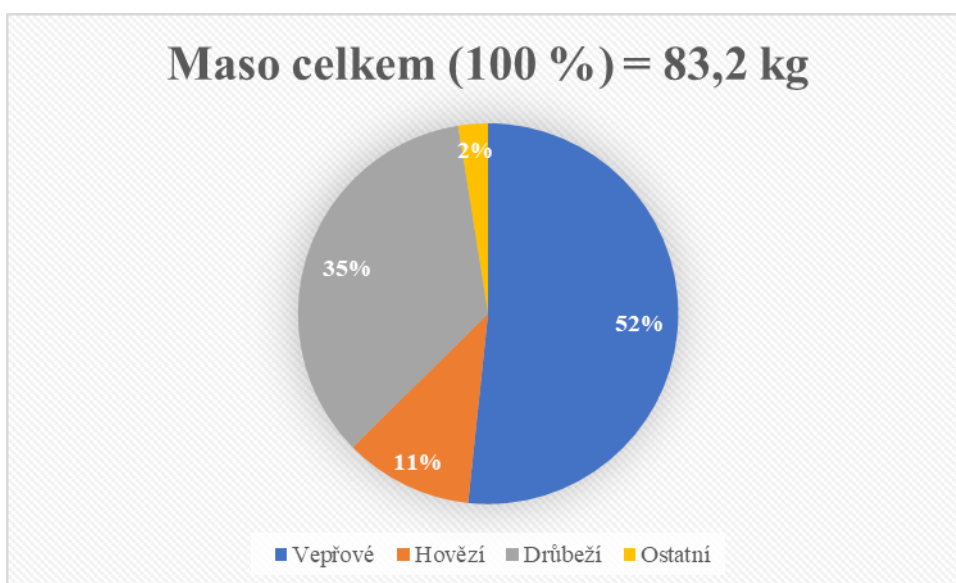
Zvěřina je mnohem dostupnější. Důkazem toho je stále zvyšující se spotřeba tohoto druhu masa. Podporou pro lepší dostupnost a navýšení spotřeby má být i nový projekt od státního podniku Lesy České republiky společně s Vojenskými lesy a statky, kteří zamýšlí rozšíření míst po ČR pro koupi zvěřiny. (Havel, 2020)

Graf 5: Struktura spotřeby masa v % (1989)

Zdroj: S, 2018 (2020), vlastní zpracování

Graf 6: Struktura spotřeby masa v % (2019)

Zdroj: S, 2018 (2020), vlastní zpracování

Z grafu 5 a 6 je zřejmé, že značnou část z celkové spotřeby masa si stále drží maso vepřové, které čítá něco málo přes 50 % již od roku 1989. Rozdíl však zaznamenává spotřeba hovězího a drůbežího masa, kdy je z grafů patrné, že spotřeba hovězího masa klesla téměř více jak o polovinu, a naopak u drůbežího masa se zdvojnásobila.

Na takovou změnu ve struktuře masa může mít vliv hned několik faktorů, jedním z nich jistě může být zvýšení cen u těchto druhů a další může být ovlivněno působením nových alternativních typů stravování neboli v dnešní době známé pod označením jako dieta. Maso z drůbeže totiž bývá označováno za vhodné při redukční stravě díky jeho vysokému obsahu bílkovin a menšímu obsahu tuku.

Tabulka 4: Vývoj spotřeby mléka, mléčných výrobků a vajec na 1 obyvatele ČR (1989-2019)

Potraviny	Měrná jednotka	1989	1993	2003	2013	2019	Index ⁶
Mléko a mléčné výrobky v hodnotě mléka (bez másla)	kg	259,6	190,1	223,4	234,1	249,0	95,9 %
	litry	252,0	184,6	216,9	227,3	241,8	96 %
Mléko konzumní	kg	94,3	75,2	58,5	62,3	58,8	62,4 %
	litry	91,6	73,0	56,8	60,5	57,1	62,3 %
Kravské mléko	kg	94,1	75,0	58,4	62,2	58,7	62,4 %
	litry	91,4	72,8	56,7	60,4	57,0	62,4 %
Kozí mléko	kg	-	-	0,1	0,1	0,1	-
	litry	-	-	0,1	0,1	0,1	-
Sýry celkem	kg	7,8	6,1	11,3	10,5	13,8	177 %
Ostatní mléčné výrobky	kg	27,5	21,8	29,4	31,5	35,2	128 %
	litry	26,7	21,2	28,5	30,5	34,2	128 %
Vejce	ks	336	318	256	243	261	77,7 %

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování, doplněno o vlastní propočty

Spotřeba mléka, mléčných výrobků a vajec je zaznamenána v tabulce 4. U mléka a mléčných výrobků zůstává spotřeba celkem stabilní, je zde zaznamenán jen mírný pokles, a to o 4 %. Značnou klesající tendenci mělo konzumní mléko (37,6 %). Klesl dále i počet spotřebovaných vajec, který činil 336 ks na osobu a k roku 2019 se snížil na 261 ks. Velký zájem vzrostl u sýrů a ostatních mléčných výrobků.

⁶ = (2019/1989) *100

Tabulka 5: Vývoj spotřeby olejů a tuků na 1 obyvatele (1989-2019)

Potraviny	Měrná jednotka	1989	1993	2003	2013	2019	Index ⁷
Oleje a tuky celkem	kg	28,8	26,0	25,0	26,4	27,5	95,5 %
Máslo	kg	9,4	5,3	4,5	5,1	5,4	57,4 %
Sádlo vepřové včetně slaniny	kg	6,8	6,1	4,7	4,5	4,4	64,7 %
Jedlé rostlinné tuky a oleje	kg	12,5	14,5	15,7	16,9	17,6	140,8 %

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování, doplněno o vlastní propočty

Tabulka 5 vykazuje spotřebu olejů a tuků, jak je možné vidět došlo k poklesu spotřeby másla a sádla. V roce 1989 se spotřeba másla pohybovala okolo 9,4 kg na osobu a do roku 2019 poklesla o 4 kg tedy na 6,4 kg na osobu. Podobně tomu bylo i u sádla, které mělo menší pokles, a to o 2,4 kg. Tento pokles může být způsoben snížením počtu konzumentů živočišných produktů, ale především se bude jednat o snížení spotřeby z hlediska vysokých cen másla za poslední roky. Oproti tomu u jedlých rostlinných tuků a olejů došlo k nárůstu až o 5,1 kg. Celkově však oleje a tuky zůstávají stabilní.

⁷ = (2019/1989) *100

Tabulka 6: Vývoj spotřeby vybraných potravin na 1 obyvatele ČR (1989-2019)

Potravin	Měrná jednotka	1989	1993	2003	2013	2019	Index ⁸
Ovoce celkem	kg	70,5	72,7	76,2	76,8	86,5	122,7 %
Ovoce mírného pásma	kg	53,6	48,5	47,0	45,6	49,0	91,4 %
Jižní ovoce	kg	16,9	24,2	29,2	31,2	37,5	221,9 %
Ořechy ve skořápce	kg	2,6	2,6	3,0	3,0	3,8	146,2 %
Zelenina v hodnotě čerstvé	kg	68,7	74,2	80,0	82,9	87,0	126,6 %
Luštěniny	kg	1,3	1,8	2,1	2,6	3,0	230,8 %
Brambory	kg	82,8	84,0	73,6	68,0	69,5	83,9 %

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování, doplněno o vlastní propočty

Z tabulky 6 je patrné, že spotřeba jižního ovoce stoupla až o 122 %, tento fakt může být ovšem způsoben tím, že dané ovoce je mnohem dostupnější, než tomu bylo dříve. Celkově má spotřeba ovoce pozvolný nárůst, i když ne tak razantní jako je tomu u samotného jižního ovoce. Další nárůst zaznamenaly ořechy ve skořápce, zelenina v hodnotě čerstvé a luštěniny. Naopak brambory zaznamenaly pokles zhruba o 16 %. Je tedy patrné, že by toto mohlo poukazovat na nahrazování brambor jinými přílohami.

⁸ = (2019/1989) *100

Tabulka 7: Vývoj spotřeby cukru, cukrovinek a dalších vybraných potravin (1989-2019)

Potraviny	Měrná jednotka	1989	1993	2003	2013	2019	Index ⁹
Cukr	kg	39,8	38,9	43,0	33,4	35,0	87,9 %
Kakaové výrobky	kg	4,1	3,9	5,2	7,0	6,8	165,9 %
Nečokoládové cukrovinky	kg	3,3	2,5	2,3	2,7	3,5	106,1 %
Cukrářské výrobky	kg	5,1	5,0	5,8	6,8	6,8	133,3 %
Včelí med	kg	0,4	0,6	0,5	0,7	0,9	225 %

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování, doplněno o vlastní propočty

Za největší zmínku v tabulce 7 stojí až dvojnásobný nárůst spotřeby včelího medu, která se z původní spotřeby 0,4 kg zvýšila na skoro celý 1 kg na osobu. Další položkou, u které se zaznamenává stoupající tendence jsou kakaové výrobky, ty vzrostly skoro až o 66 %. Celková spotřeba cukru však poklesla o 12 %.

Tabulka 8: Vývoj spotřeby nealkoholických nápojů (1989-2019)

Nealkoholické nápoje	Měrná jednotka	1989	1993	2003	2013	2019	Index ¹⁰
Čaj, zrnková káva							
Čaj	litry	0,19	0,30	0,20	0,21	0,21	110,5 %
Zrnková káva	litry	1,94	2,20	2,30	1,86	2,23	114,9 %
Minerální vody a nealkoholické nápoje							
Celkem	litry	108,5	112,1	266,0	264,0	264,8	244,1 %
Minerální vody	litry	14,1	16,7	60,0	59,0	56,8	402,8 %
Sodové vody	litry	10,9	11,5	33,4	32,0	29,6	271,6 %
Limonády	litry	46,0	48,2	98,0	98,0	93,8	203,9 %
Ostatní nápoje	litry	37,5	35,9	74,6	75,0	66,7	177,9 %

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování, doplněno o vlastní propočty

⁹ = (2019/1989) *100

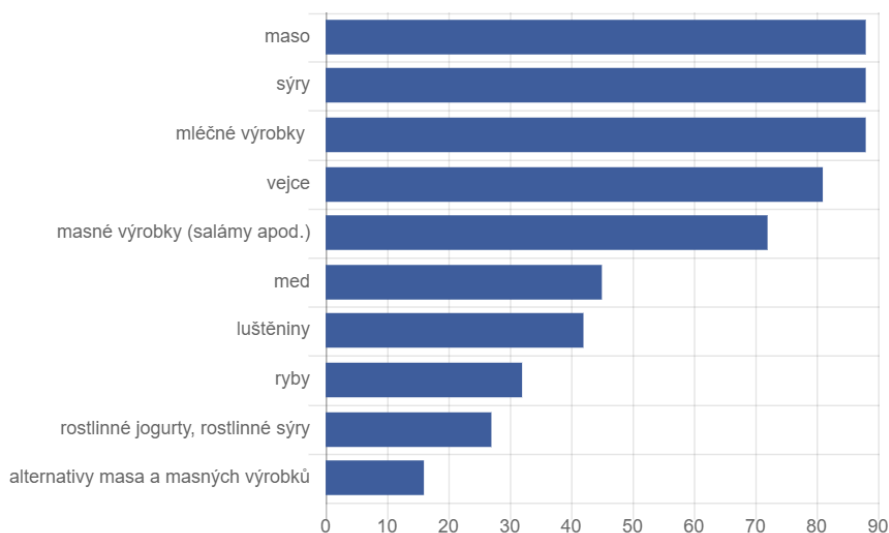
¹⁰ = (2019/1989) *100

Všechny položky z nealkoholických nápojů mají rostoucí tendenci. U čaje a kávy se oproti minerálním vodám a nealkoholickým nápojům jedná pouze o mírný nárůst. Nejvyšší nárůst zde měly minerální vody, kde jejich spotřeba vzrostla až čtyřnásobně.

3.2 Struktura stravování v ČR a ve světě

Graf 7 znázorňuje z kolika procent jsou zastoupené tyto vybrané potraviny ve výživě české populace alespoň jednou týdně. Nejvíce konzumovanými potravinami jsou maso, sýry a mléčné výrobky, které se objevují na jídelníčku z 90 %. Následují vejce a masné výrobky, které tvoří také velkou část. Nejméně se však vyskytují luštěniny, ryby a potraviny rostlinného původu včetně různých alternativ masa a masných výrobků.

Graf 7: Procentuální zastoupení potravin ve výživě české populace (na osobu/ týden), 2019

Zdroj: Janíková, Kačer z dat Ipsos, 2019

Tabulka 9: Struktura stravování v ČR, v EU a ve světě

	ČR	EU	ve světě
Konzumace rostlinné i živočišné stravy	90 %	76 %	73 %
Flexitarián	4 %	13 %	14 %
Vegetarián	3 %	4 %	5 %
Vegan	1 %	2 %	3 %
Pescatarián	1 %	2 %	3 %
Jiný způsob stravování	1 %	3 %	2 %

Zdroj: vlastní zpracování z dat Ipsos, 2019

Kombinovaná strava v České republice razantně dominuje nad všemi jinými uvedenými typy stravování. Až 90 % české populace konzumuje potraviny jak rostlinného původu, tak i živočišného, ty patří v České republice mezi jedny z nejkonzumovanějších potravin. Z tabulky 9 je tedy patrné, že česká populace se jen okrajově přiklání k alternativnímu stravování, kterými jsou vegetariánství a jeho odnože a další jiné způsoby stravování. Celkově tito příznivci čítají kolem 10 %, z toho nejvíce se hlásí k flexitariánství (4 %), tedy ke stravování s občasným zařazením masa do jídelníčku, a dále 3 % k vegetariánství. V porovnání s konzumací bez jakéhokoliv omezování s EU (76 %) a státy ve světě (73 %) se Česká republika drží nad těmito průměry. Počtem veganů a vegetariánů se Česká republika tak velmi od EU neliší, co se týče počtu flexitariánů má EU (13 %) čísla značně vyšší, a to až trojnásobně, stejně tak na tom je i množství příznivců flexitariánství ve světě (14 %).

3.2.1 Vývoj spotřeby biopotravin

Pro české spotřebitele nastal v roce 2007 náhlý vzestup spotřeby biopotravin. I přestože podíl na celkové spotřebě potravin byl minimální, byla u biopotravin zaznamenána zvýšená spotřeba. Tato popularita ve spotřebě potravin biokvality může značně napovídat, že se spotřebitelé snaží změnit své stravovací návyky a tím se i dostat jinému životnímu stylu a zlepšit svou kvalitu života. Zvýšená poptávka po biopotravinách také vychází i ze zvětšujícího se množství příznivců přiklánějícím se k alternativnímu způsobu stravování. (Kušková, 2009, s. 22-23)

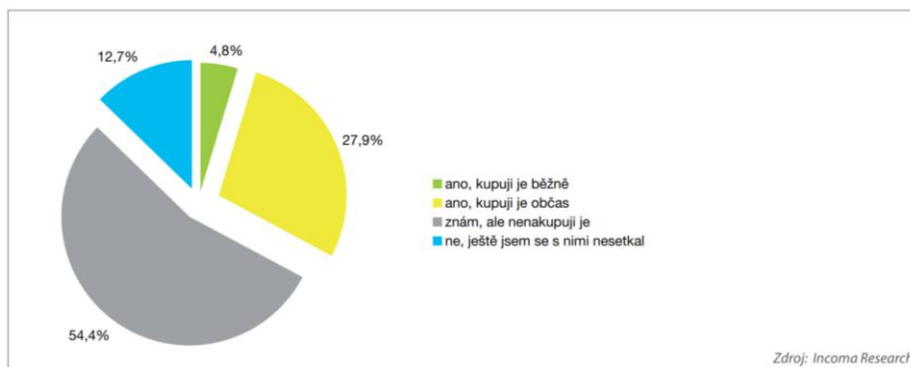
Tabulka 10: Vývoj trhu biopotravin v ČR 2008-2017

Ukazatel	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Celkový obrat s biopotravinami včetně vývozu (mld. Kč)	1,98	2,10	2,24	2,40	2,72	3,19	3,73	4,19	5,70	7,02
Vývoz (mld. Kč)	0,37	0,51	0,57	0,62	0,77	1,17	1,48	1,64	2,37	2,59
Spotřeba biopotravin v ČR (mld. Kč)	1,61	1,60	1,67	1,78	1,95	2,02	2,25	2,55	3,33	4,43
Meziroční změna obratu biopotravin v ČR (%)	-10	-1	4,6	6,7	9,5	3,9	11,4	13,5	30,5	33,0
Podíl na celkové spotřebě potravin a nápojů (%) ¹⁾	0,65	0,63	0,65	0,66	0,71	0,72	0,81	0,90	1,17	1,58
Spotřeba na obyvatele a rok (Kč)	154	151	158	169	185	191	213	241	314	416
Podíl dovozu na obratu biopotravin (%)	n. d.	46	46/60*	46/60*	46/57*	43/49*	39/62*	46/60*	46/57*	47/60*
Podíl řetězců na obratu biopotravin (%)	68	67	64	64	64	57	61	62	58	51

Zdroj: ÚZEI, 2020

Z tabulky 10 je patrné, že spotřeba biopotravin v ČR má značně rostoucí trend. V roce 2018 činila spotřeba biopotravin 4,43 mld. Kč., což je o 175 % více oproti roku 2009, kdy spotřeba byla pouhých 1,61 mil. Kč. Všeobecně se spotřeba těchto potravin v roce 2018 podílela asi 1,58 %, na celkové spotřebě potravin a nápojů.

Graf 8: Struktura spotřebitelů biopotravin

Zdroj: Kušková, 2009

I přesto, že podíl spotřeby biopotravin se na celkové spotřebě potravin a nápojů podílí jen minimálně, na grafu 8, který vznikl v roce 2008 na základě dotazníkového šetření firmy Incoma Research, je patrné, že již zhruba polovina dotazovaných tyto produkty znala, i když je nenakupovala a nespotřebovala.

3.2.2 Vývoj potravinových alergií

Potravinové alergie se staly spíše novodobějším trendem, zhruba před 20 lety se zde potravinové alergie vyskytovaly zřídka, spíše vůbec. Tento fakt lze přisuzovat změně jídelníčků v dnešních domácnostech, které často obsahují potraviny, které se v českých domácnostech předtím skoro vůbec nekonzumovaly. Převážně jsou potravinovými alergiemi postihovány děti do 1 roku maximálně do 3 let, kdy u nich nejčastější reakce vyvolává kravské mléko, pšeničná mouka, vejce a arašídy. (Kůt, 2013)

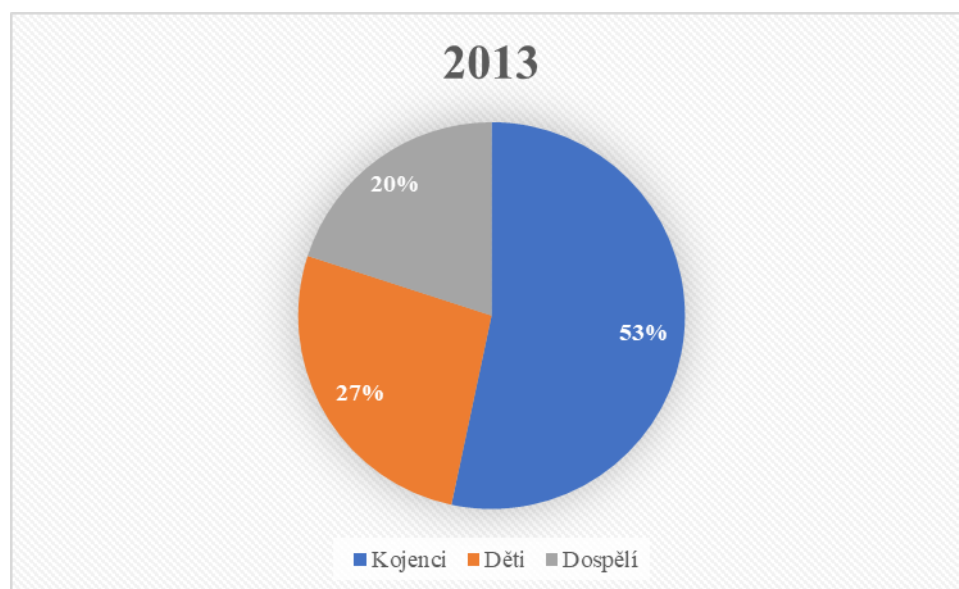
V České republice se vyskytuje 3-6 % populace, kterým potravinové alergie znepříjemňují život. Nejčastějšími takto agresivními potravinami způsobující reakce různých druhů jsou nejen zmíněné potraviny jako je kravské mléko, pšeničná mouka a další, ale u dospělých se vyskytují i problémy spojené s potravinami jako ryby, mořské

plody, ale i některé druhy ovoce a zeleniny. Co je především specifické pro českou populaci, tak jsou i alergeny v podobě semen zvláště tolik typický mák.

Je velmi pravděpodobné, že pokud jedinec trpí potravinovou alergií může se v tomto případě objevit i jiné typy alergií, nejčastěji se kříží s alergií pylovou a tomu je až v 70 % případech.

Velký nárůst takto postižených jedinců je přisuzován zejména zhoršujícím se životnímu prostředí, ve kterém žijeme, velkým změnám životního stylu, který se v posledních dobách stal velmi uspěchaným. Je zřejmé že i potravinový průmysl už není to, co býval a jeho změny takto pomalu obyvatelstvo poznamenávají. (ČPZP, nedatováno)

Graf 9: Rozdělení populace trpící potravinovými alergiemi v ČR (2013)

Zdroj: Kůt, 2013, vlastní zpracování

Graf 9 znázorňuje kolik procent z celkové české populace trpící potravinovou alergií tvořili v roce 2013 kojenci, děti a dospělí. Jelikož se jedná o imunitní onemocnění vyskytující se nejvíce v prvním stádiu života (nejčastější uváděné výskyty se pohybují do jednoho roku) je největší procento zastoupení právě u kojenců, kteří z celkové populace v ČR postižené právě nějakou z potravinových alergií tvoří přes 50 %. Další velkou část tvoří děti (27 %) a poslední nejméně postiženou částí české populace jsou dospělí, kteří v tomto roce zastupovali 20 %. Takovéto rozdělení je s největší pravděpodobností právě proto, že výskyt potravinových alergií ve většině případů zaniká v dětském věku zhruba do

3 let a v dospělosti se s ní potýká jen menší část populace. Alergie se však mohou vyskytnout nejen v dětském věku, ale i později během života, ovšem jak je z grafu 9 již patrné, těchto případů je jen patrná menšina oproti kojencům a dětem.

3.3 Vývoj spotřebitelských cen

Tabulka 11: Vývoj průměrných cen za vybrané potraviny (1989-2019)

Potraviny	Měrná jednotka	1989	1993	2003	2013	2019	Index ¹¹
Míra inflace v %		1,4	20,8	0,1	1,4	2,8	Index¹¹
Chléb konzumní kmínový	1 kg	2,80	9,60	15,56	23,10	26,41	943,2 %
Těstoviny vaječné	1 kg	10,40	24,54	25,66	42,11	54,23	521,4 %
Konzumní brambory	1 kg	1,60	3,54	14,19	17,67	19,46	1216,3 %
Rýže loupaná dlouhozrná	1 kg	10,00	18,00	18,63	35,02	37,53	375,3 %
Hovězí maso zadní bez kosti	1 kg	46,00	88,42	144,71	208,48	228,35	496,4 %
Vepřová pečeně s kostí	1 kg	46,00	93,37	107,00	118,59	-	-
Kuřata kuchaná celá	1 kg	30,00	50,75	53,60	69,63	64,51	215,0 %
Šunka vepřová	1 kg	100,00	149,08	152,59	185,95	218,13	218,1 %
Máslo čerstvé	1 kg	40,00	78,32	111,77	164,34	174,96	437,4 %
Vepřové sádlo škvarené	1 kg	16,80	-	48,43	66,39	67,57	402,2 %
Olej slunečnicový	1 l	28,00	36,62	35,72	49,42	35,14	125,5 %
Mléko polotučné pasterované	1 l	2,00	8,43	13,38	20,49	20,79	1040 %
Eidamská cihla	1 kg	23,00	84,67	108,53	164,34	146,57	637,3 %
Vejsle slepičí čerstvá	10 ks	13,00	25,50	31,10	29,49	31,47	242,1 %
Cukr krystalový	1 kg	7,30	16,00	19,03	19,39	14,34	196,4 %
Čaj černý porcovaný	100 g	40,00	37,04	42,85	56,63	58,30	145,8 %
Čokoláda mléčná tabulková	100 g	13,00	11,91	19,05	21,32	26,05	200,4 %
Jablka konzumní	1 kg	7,00	10,80	21,62	31,62	32,29	461,3 %
Jakostní víno bílé	1 l	30,00	41,42	61,45	68,76	-	-
Pivo výčepní světlé láhvové	0,5 l	2,50	5,80	8,60	10,56	12,02	480,8 %

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování, doplněno o vlastní propočty

¹¹ = (2019/1989) *100

Z tabulky 11 je patrné, že převážná většina těchto průměrných cen u vybraných potravin měla značně rostoucí trend. Uvedené ceny v tabulce jsou ceny za jednotku v prosinci daného roku. Největší nárůst během tohoto časového období (1989-2019) je zaznamenán u konzumních brambor, a to až o 1116,3 %, další velký nárůst byl u polotučného pasterovaného mléka a to o 940 % a u konzumního kmínového chleba, kdy se průměrná cena v prosinci roku 1989 pohybovala 2,80 Kč/ kg a během let tato průměrná cena dosáhla ke konci roku 2019 až přes devíti násobek ceny (26,41 Kč/ kg). Nejnižší nárůst byl u slunečnicového oleje (o 25,5 %).

Nejvyšší hodnota, které dosáhl index spotřebitelských cen, byla po vzniku samostatné České republiky v roce 1993, kdy se tato hodnota vyšplhala na 20,8 %. V tomto časovém úseku (1993-2018) byl tento nárůst velmi výrazný. (Magazín Českého statistického úřadu, nedatováno)

Tabulka 12: Průměrné spotřebitelské ceny ve vybraných zemích EU (2015)

Země/ potravina	Pšeničná mouka 1 kg	Chléb 1 kg	Dlouhozrná rýže 1 kg	Mléko čerstvé 1 l	Čerstvá vejce 10 ks	Brambory 1 kg
Česká republika	12,55	22,37	36,01	21,01	31,10	13,37
Německo	-	-	-	-	-	-
Polsko	15,27	28,65	45,02	17,19	33,01	7,09
Slovensko	12,55	-	40,65	25,10	48,84	13,91
Španělsko	21,01	76,12	35,20	21,28	39,29	22,37
Malta	25,37	57,02	78,58	22,64	48,56	17,46
Kypr	32,47	56,48	61,66	36,01	66,84	19,37
Bulharsko	15,00	18,83	-	28,92	37,38	12,55
Chorvatsko	20,46	43,38	82,39	22,10	51,56	16,92

Zdroj: Eurostat, 2016, vlastní zpracování

Pro doplňující informace k tomuto oddílů byla zaznamenána v tabulce 12 komparace průměrných spotřebitelských cen potravin u některých sousedních států a další vybraných států v rámci Evropské unie. Informace o těchto cenách byly čerpány z dat Eurostatu a dále převedeny na českou korunu dle průměrného kurzu za rok 2015 (1 EUR= 27,283).

Z tabulky 12 je patrné, že značně dražší potraviny se vyskytují na ostrovních státech jako je Kypr a Malta, to může být způsobeno složitějším způsobem přepravy potravin, jelikož tyto státy se vyznačují malým objemem vlastní zemědělské produkce a je

nutno tyto potraviny dovážet. U sousedního Německa nejsou pro tento rok dostupné data o průměrných spotřebitelských cenách vybraných položek uvedených v tabulce. Nejlevnější čerstvé mléko a brambory z vybraných zemí EU nalezneme u sousedního Polska. Oproti sledovaným zemím v uvedené tabulce má Česká republika nejlevnější čerstvá vejce a spolu se Slovenskem i pšeničnou mouku.

3.4 Statistika rodinných účtů

Jedná se o ojedinělé celoroční výběrové šetření prováděné na území ČR. Působí zde již od roku 1957. Statistika rodinných účtů je výběrovým šetřením sledující a shromažďující informace o výdajích domácností, jejich celkové výši a celkové struktuře spotřeby, z nichž jsou následně sestavovány informace sloužící Ministerstvu práce a sociálních věcí jako podklad pro výpočty sociálních dávek, vládě ČR. Mimo jiné mají i tyto podklady svou úlohu pro sociální a ekonomický výzkum, a především také pro ČSÚ a mezinárodní komparaci. Dalšími uživateli těchto informací jsou univerzity, výzkumné instituce nebo organizace pro mezinárodní komparaci. (ČSÚ, 2021)

Dříve tato šetření byla prováděna na více než 3000 domácnostech záměrným kvótním výběrem. Jednotky v podobě hospodařící domácnosti zůstávají v tomto souboru po dobu celého roku a zapisují naturální a peněžní příjmy a výdaje za všechny členy domácnosti do „Deníku zpravodajské domácnosti“, za tyto zápisy pak dostávají náležitě peněžní částky. Od roku 2006 se tyto detailní zápisy snížili, z důvodu úspor, na zapisování pouze 2 měsíce v roce. Po roce 2016, kdy se změnila metodika, bylo šetření prováděné záměrným kvótním výběrem nahrazeno náhodným výběrem domácností. (ČSÚ, 2019)

Došlo tedy k výraznému zkrácení zkoumaného období, původně bylo toto období 12 měsíců, proto je nutné myslet i na tento fakt, pokud srovnáváme počet zkoumaných domácností v SRÚ do roku 2016 s počtem zkoumaných domácností od roku 2017, kdy velikost souboru čítala 1079 vyšetřených domácností a za rok 2018 to poté bylo 1 662 a za rok 2019 byl počet vyšetřených domácností 1890. (ČSÚ, 2020)

3.4.1 Složení českých domácností

Velkou změnou od roku 1989 prošel v České republice nejen počet obyvatel, ale také složení českých domácností. Celková velikost a struktura domácností je ovlivněna

kvalitou interpersonálních vztahů a soužití v rámci společnosti. Zamýšlené ovlivňující faktory jsou i určité postoje k rodinám, dětem a starým lidem a zejména také s druhy životního stylu a všech hodnot. Zaznamenán byl vzrůst počtu domácností, naproti tomu však počet členů domácnosti má stále klesající tendenci, díky tomu tak stoupl počet domácností jednotlivců. Dále také klesá i průměrný počet dětí, které žijí v jedné domácnosti. (Kušková, 2009, s. 10-11)

Tabulka 13 vykazuje, kolik domácností se zúčastnilo šetření počtu průměrných domácností a jejich složení. Je patrné, že rozptyl, na kterých je šetření prováděno, se pohybuje zhruba od 2500 respondentů až do necelých 4000. Je patrné, že složení průměrných domácností se stále přetváří. Celkově se od roku 1989 do roku 2003 snížil počet domácností.

Tabulka 13: Složení průměrné domácnosti (1989-2019)

	1989	1993	1998	2003
Počet domácností	3 874	3189	2 560	2 955
Průměrný počet členů na domácnost	2,64	2,94	2,50	2,46
Ekonomicky aktivních	1,33	1,19	1,21	1,15
Nezaopatřených dětí	0,84	0,73	0,71	0,72
Nepracujících důchodců	0,34	0,47	0,47	0,47
Ostatních	0,09	0,10	0,11	0,12

Zdroj: ČSÚ, 2005

3.4.2 Výdaje průměrných českých domácností 1989-2003

Tabulka 14: Peněžní vydání průměrných českých domácností 1989-2003

	1989	1993	1998	2003
Čisté peněžní příjmy celkem	23 500	40 914	76 138	98 102
Čistá peněžní vydání celkem	22 453	39 309	73 472	91 365
Čistá vydání podle účelu použití				
Potraviny, nealkoholické nápoje	5 902	10 203	17 083	18 058
Alkoholické nápoje, tabák	1 039	1 671	2 587	2 933
Odívání a obuv	2 462	3 515	5 166	5 221
Bydlení	2 170	5 292	13 018	18 758
Vybavení a provoz domácnosti	1 885	3 408	6 042	6 748
Zdravotnictví	79	365	1 030	1 587
Doprava	2 439	3 965	6 887	9 038
Spoje	344	676	1 961	4 072
Volný čas	2 636	3 949	7 583	8 951
Vzdělání	53	181	373	464
Stravovací a ubytovací služby	1 042	1 726	3 076	3 997
Ostatní zboží a služby	1 362	2 055	5 021	7 096
Jiná vydání	1 040	2 303	3 645	4 445

Zdroj: ČSÚ, 2005

V tabulce 14 můžeme pozorovat čisté peněžní příjmy a čistá peněžní vydání průměrných českých domácností za období 1989-2003. Tyto údaje jsou získány z hrubých peněžních příjmů (vydání), kdy jsou odečteny částky daně z příjmu fyzických osob (do roku 1992 se jedná o daň ze mzdy) a dále z částek placených za povinné sociální a zdravotní pojištění. Mezi peněžními příjmy nenajdeme vybrané úspory ani přijaté půjčky. Čisté peněžní vydání neobsahuje vklady ani splátky půjček, jelikož nejsou do této položky zahrnuty. Toto platí i pro následující tabulky v tomto oddíle.

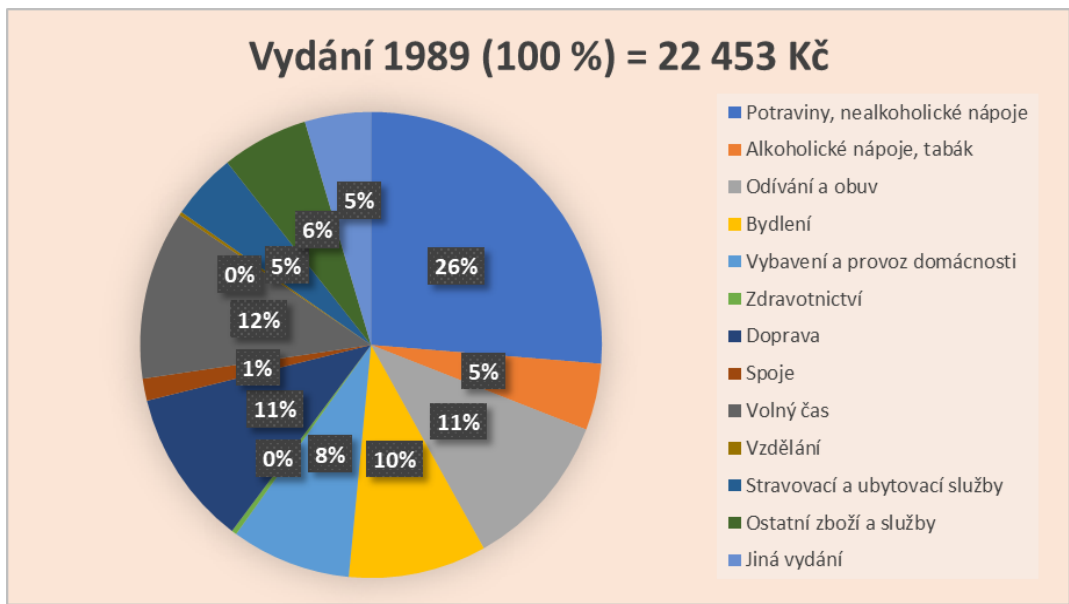
Údaje jsou zde uvedené pouze do roku 2003 z důvodu, že průměrná domácnost byla ČSÚ sledována pouze do tohoto roku. V dalších letech šetření pokračuje i nadále, SRÚ je i přesto sledována jen s tím rozdílem, že se postupně mění metodika tohoto šetření, formáty, některé z údajů jsou zkracovány, slučovány či naopak podrobněji rozpracovány. Pro zamezení větších nesrovnalostí mezi jednotlivými zastoupenými sociálními skupinami, byl v odhadech údajů průměrných domácností použit mikrocensus vždy pro příslušné

období, pro období 1989-1992 byl použit mikrocensus 1988, dále od roku 1993-1996 byl použit mikrocensus 1992 a poté od roku 1997 mikrocensus 1996. Všechny údaje v této tabulce jsou udávány za osobu na rok v Kč.

Dále v tabulce 14 jsou čistá peněžní vydání rozdělena podle účelu použití. Zde je patrné, že nejvyšší výdaje byly, již od roku 1989, za položky potraviny a nealkoholické nápoje, kde svou výší razantně převyšují ostatní uvedené položky. To se poté změnilo, a na přelomu století se do čela dostaly výdaje za bydlení. Všechny položky v této tabulce mají rostoucí tendenci.

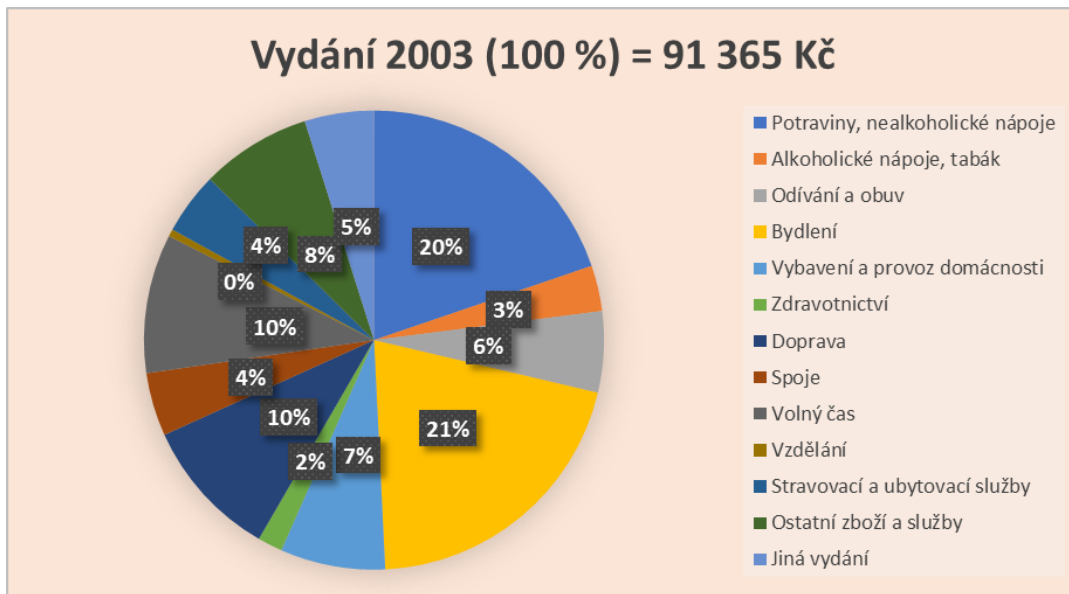
Pro lepší znázornění jsou dále uvedené grafy 10 a 11, ve kterých je zaznamenána struktura spotřebního vydání průměrné české domácnosti. Z grafu 10 je lépe viditelné, že za rok 1989 za největšími výdaji, které tvořily již zmíněné potraviny a nealkoholické nápoje, následují výdaje za položky volný čas, doprava a odívání a obuv. I přesto, že všechny tyto položky mají v tabulce 14 rostoucí tendenci, je při porovnání grafů patrné, že jejich relativní hodnota vyjádřena v grafech se oproti té absolutní značně snižuje. Příkladem toho jsou nejen výdaje za potraviny a nealkoholické nápoje, které v relativních hodnotách (%) klesly o 6 %, ale také i výdaje za dopravu, alkoholické nápoje a tabák, odívání a obuv, volný čas a další položky.

Graf 10: Struktura spotřebního vydání průměrné české domácnosti 1989

Zdroj: ČSÚ, 2005, vlastní zpracování

Graf 11: Struktura spotřebního vydání průměrné české domácnosti 2003

Zdroj: ČSÚ, 2005, vlastní zpracování

3.4.3 Výdaje domácností podle věku osoby v čele 2006-2016

Domácnost, podle věku osoby v čele, je jedním z typů domácností, u kterých ČSÚ sleduje jejich složení, příjmy, výdaje a jiné. Nalezneme i další členění domácností, u kterých se pak sledují tyto ukazatele, jsou například domácnosti podle sociálních skupin, podle postavení osoby v čele, podle čistého peněžního příjmu na osobu a další. Ty však v této práci nebudou zmiňovány. Údaje v tabulce 15 jsou zaznamenány až od roku 2006 z důvodu, že do tohoto roku nebyly sledovány. Poslední zaznamenané údaje najdeme v roce 2016, kde ovšem už jsou některé položky zredukované, příkladem tomu je položka čisté peněžní výdaje, která u těchto údajů není zahrnuta.

Tato skupina je řazena do 6 oddílů, těmi jsou domácnosti s osobou v čele do 29 let, dále 30-39 let, a následovně 40-49 let, 50-59 let, 60-69 let a poslední skupina 70 let a více. Za osobu v čele domácnosti v úplných rodinách se bere především muž, v rodinách, které jsou neúplné se za tuto osobu považuje rodič, pokud je ekonomicky aktivní. U nerodinných domácností se za tuto osobu v čele považuje jedinec s nejvyšším příjmem.

Položky spotřebního vydání v tabulce 15 nejsou vyčerpávající, jsou zde uvedeny pro srovnání pouze některé z těchto položek. Celkově údaje v tabulce vykazují čisté peněžní vydání domácností podle věku osoby v čele a výdaje domácností celkem. Ty zahrnují všechny typy domácností a berou se jako domácnosti průměrné.

Nejvyšší výdaje za potraviny a nealkoholické nápoje v průběhu těchto sledovaných let měla skupina domácností podle věku osoby v čele mezi 60-69 lety. U této skupiny spotřebního vydání měla naopak domácnost s osobou v čele podle věku mezi 30-39 lety nejnižší vydání. Výdaje za alkoholické nápoje a tabák měly domácnosti s osobou v čele mezi 50-59 lety, v roce 2016 to už byla skupina domácností s osobou v čele mezi 60-90 lety. Nejočekávanější nejvyšší výdaje za zdraví obsahující léčiva a zdravotnické prostředky, ambulantní a zdravotní měly domácnosti s osobou v čele ve věku od 70 let a více, naopak nejnižší výdaje za zdraví najdeme u skupin domácností s osobou v čele mezi 30-39 lety.

Tabulka 15: Čistá peněžní vydání domácností podle věku osoby v čele (2006-2016)

	Domácnosti celkem	Do 29 let	30-39 let	40-49 let	50-59 let	60-69 let	70 let a více
2006							
Čisté peněžní vydání	107 585	110 389	93 676	100 188	124 040	126 942	100 246
Z toho spotřební vydání	97 342	98 831	84 157	92 487	115 684	110 450	88 256
Potraviny a nealkoholické nápoje	19 598	16 694	15 678	17 567	22 445	24 883	23 317
Alkoholické nápoje, tabák	2 783	2 484	2 074	2 304	4 035	3 549	2 403
Zdraví	1 995	1 505	1 235	1 539	2 296	2 906	3 442
Rekreace a kultura	9 925	10 085	9 259	10 556	11 495	10 004	7 088
Stravování a ubytování	4 903	5 056	5 034	5 961	5 733	3 425	2 602
2010							
Čisté peněžní vydání	130 019	154 324	117 818	116 004	149 825	146 926	123 319
Z toho spotřební vydání	116 244	118 366	100 778	106 745	138 402	133 143	110 049
Potraviny a nealkoholické nápoje	20 342	19 420	18 186	20 309	25 738	26 910	26 241
Alkoholické nápoje, tabák	3 237	4 098	2 235	2 547	4 638	4 410	2 717
Zdraví	3 165	2 153	2 002	2 177	3 549	4 444	5 864
Rekreace a kultura	11 823	10 261	10 261	11 680	13 484	13 891	9 821
Stravování a ubytování	5 823	6 882	5 955	6 875	7 111	4 244	3 021
2016							
Spotřební vydání	125 947	133 680	108 583	113 317	140 307	156 088	119 378
Potraviny a nealkoholické nápoje	24 953	21 826	20 003	21 652	26 385	31 198	29 087
Alkoholické nápoje, tabák	3 671	5 375	3 129	2 439	4 026	6 024	3 347
Zdraví	3 261	2 128	1 976	2 409	3 370	4 643	4 947
Rekreace a kultura	11 928	10 581	10 681	11 572	12 870	13 955	11 057
Stravování a ubytování	7 231	8 845	7 962	8 033	8 214	6 273	4 455

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tabulka 16: Bazické indexy vybraných skupin spotřebního vydání (2006-2016)

	Domácnosti celkem¹²	Do 29 let	30-39 let	40-49 let	50-59 let	60-69 let	70 let a více
Spotřební vydání	129,4 %	135,3 %	129 %	122,5 %	121,3 %	141,3 %	135,3 %
Potraviny a nealko. nápoje	127,3 %	130,7 %	127,6 %	123,3 %	117,6 %	125,4 %	124,7 %
Alkohol. nápoje, tabák	131,9 %	216,4 %	152,9 %	105,9 %	99,8 %	169,7 %	139,3 %
Zdraví	163,5 %	141,4 %	160 %	156,5 %	146,8 %	159,8 %	143,8 %
Rekreace a kultura	120,2 %	104,9 %	115,4 %	109,6 %	112 %	139,5 %	156 %
Stravování a ubytování	147,5 %	174,9 %	158,2 %	134,8 %	143,3 %	183,2 %	171,2 %

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování, doplněno o vlastní propočty

V tabulce 16 nám ukazují bazické indexy, jak se lišily jednotlivé výdaje za roky 2006 a 2016. Za domácnosti celkem měla nejvyšší rostoucí trend položka zdraví, která se zvýšila oproti roku 2006 o 63,5 %. Celkově měly položky spotřebního vydání, až na menší výjimky, ve všech skupinách rostoucí trend. Nejvyšší odchylku od domácností celkem, zaznamenanou v tabulce, můžeme pozorovat u spotřeby alkoholických nápojů a tabáku konkrétně u domácností podle věku osoby v čele do 29 let, kde se tato spotřeba lišila až o 84,5 %. Nejvíce se výdajům domácností celkem přibližují domácnosti podle věku osoby v čele 30-39 let, které mají minimální odchylky v daných spotřebních výdajích.

3.4.4 Výdaje českých domácností celkem 2003-2019

Spotřební výdaje domácností se již od roku 1999 třídí podle klasifikace CZ-COICOP „Klasifikace individuální spotřeby podle účelu“. Jedná se o českou verzi mezinárodního standardu COICOP, ta slouží pro komparaci statistických ukazatelů s ostatními státy světa. Všechny druhy spotřeby jsou zde roztrženy podle účelu použití. Spotřební výdaje se podle klasifikace CZ-COICOP řadí do 12 oddílů. Pro delší časové řady jsou tyto spotřební výdaje rozděleny do 13 skupin. (ČSÚ, 2020)

¹² Bazický index: (2016/2006) *100

V tabulce 17 nalezneme spotřební výdaje za domácnost celkem, tento pojem označuje všechny typy domácnosti, které navenek vystupují jako průměrná domácnost celkem. Až na některé výkyvy, jako je tomu například u položky bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy, kde došlo v roce 2013 k poklesu, můžeme pozorovat rostoucí trend spotřebních výdajů, které jsou tříděné dle klasifikace CZ-COICOP. Nejvyšší nárůst je zaznamenán u výdajů průměrných domácností za vzdělání, a to až o 240,6 % oproti roku 2003. Naopak nejnižší nárůst byl u výdajů za ostatní zboží a služby (o 39 %), které obsahují osobní péči sociální péči nebo pojištění.

Tabulka 17: Spotřební výdaje průměrných domácností (2003-2019)

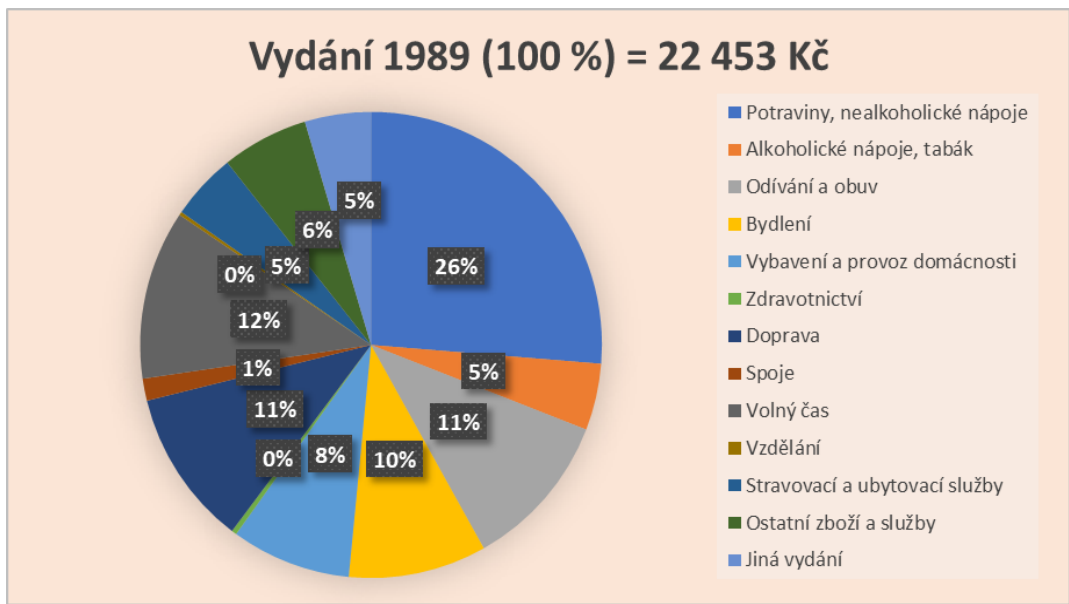
	2003	2006	2010	2013	2016	2019	Index ¹³
Spotřební výdaje (CZ-COICOP)	84 568	97 342	116 244	120 827	125 947	153 193	181,1 %
Potraviny, nealkoholické nápoje	17 924	19 598	22 484	24 448	24 953	29 445	164,3 %
Alkoholické nápoje, tabák	2 541	2 783	3 237	3 386	3 671	4 640	182,6 %
Odívání a obuv	5 221	5 295	5 805	5 720	6 428	7 163	137,2 %
Bydlení, voda, energie, paliva	16 654	20 157	25 194	26 847	26 253	36 167	217,2 %
Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy	5 693	6 701	7 265	6 649	7 651	9 629	169,1 %
Zdraví	1 574	1 995	3 165	3 168	3 261	4 212	267,6 %
Doprava	9 038	10 648	12 409	13 240	13 896	15 474	171,2 %
Pošty a telekomunikace	3 666	4 642	5 322	5 209	5 162	6 495	177,2 %
Rekreace a kultura	9 109	9 925	11 823	11 225	11 928	16 211	178 %
Vzdělání	547	528	791	670	684	1 863	340,6 %
Stravování a ubytování	4 438	4 903	5 823	6 225	7 231	10 541	237,5 %
Ostatní zboží a služby	8 164	10 167	12 927	14 040	14 829	11 352	139 %

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování, doplněno o vlastní propočty

¹³ = (2019/2003) *100

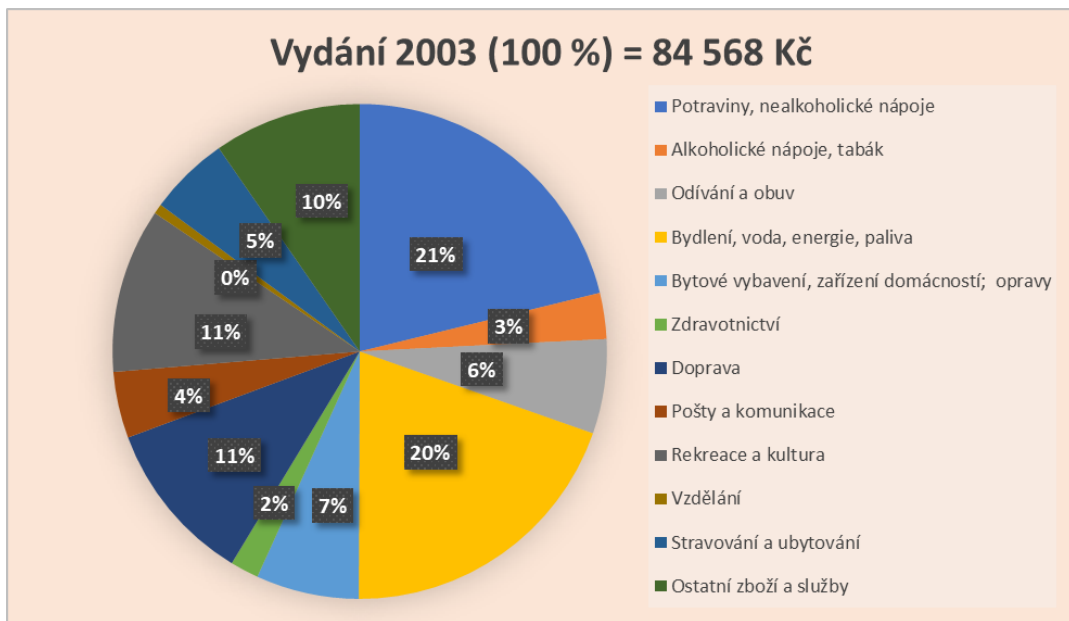
Pro lepší znázornění změny struktury spotřebních vydání za období 1989-2019 poslouží následující grafy 12-15. Ty znázorňují jednotlivé položky spotřebních výdajů a jejich procentuální zastoupení v jednotlivých letech. Z hlediska zaokrouhlování může docházet k tomu, že hodnoty nemusí vždy po sečtení dosahovat 100 %. Díky zavedení klasifikace CZ-COICOP došlo ke změně některých názvů spotřebních vydání, jak je patrné z grafu 12, zde najdeme oproti grafům 13-15 odlišné názvy, jako například výdaje za bydlení se změnil v název bydlení, voda, energie, paliva nebo výdaje za spoje nyní najdeme pod názvem pošty a komunikace. I přes tyto odlišnosti značí tyto skupiny téměř totéž, jako skupiny v grafech 13-15.

Graf 12: Struktura spotřebních výdajů průměrné domácnosti 1989

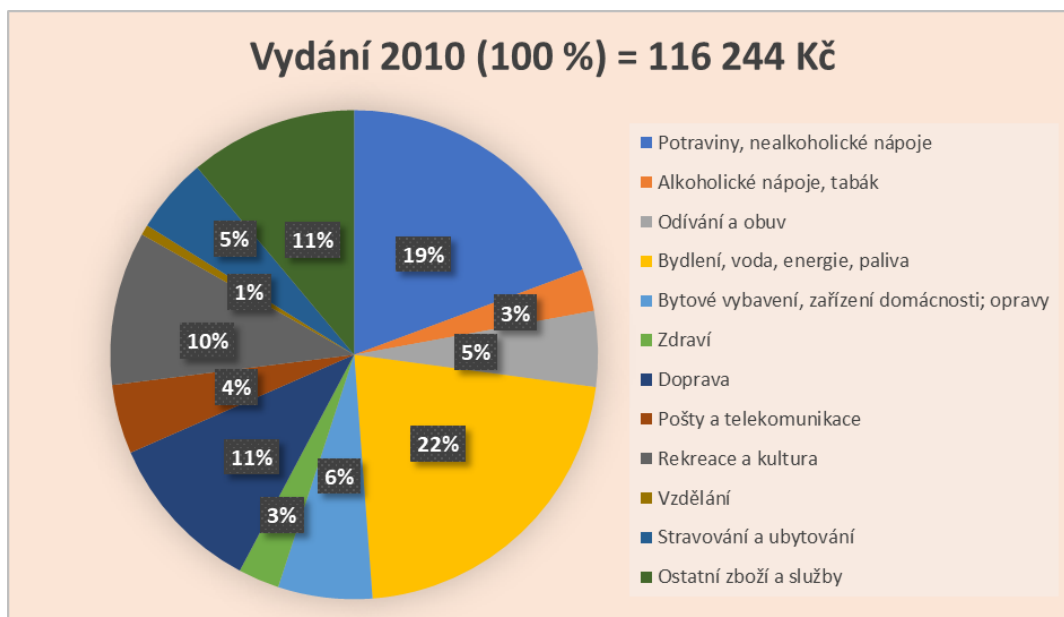
Zdroj: Vlastní zpracování z dat ČSÚ, 2005

Graf 13: Struktura spotřebních výdajů průměrné domácnosti 2003

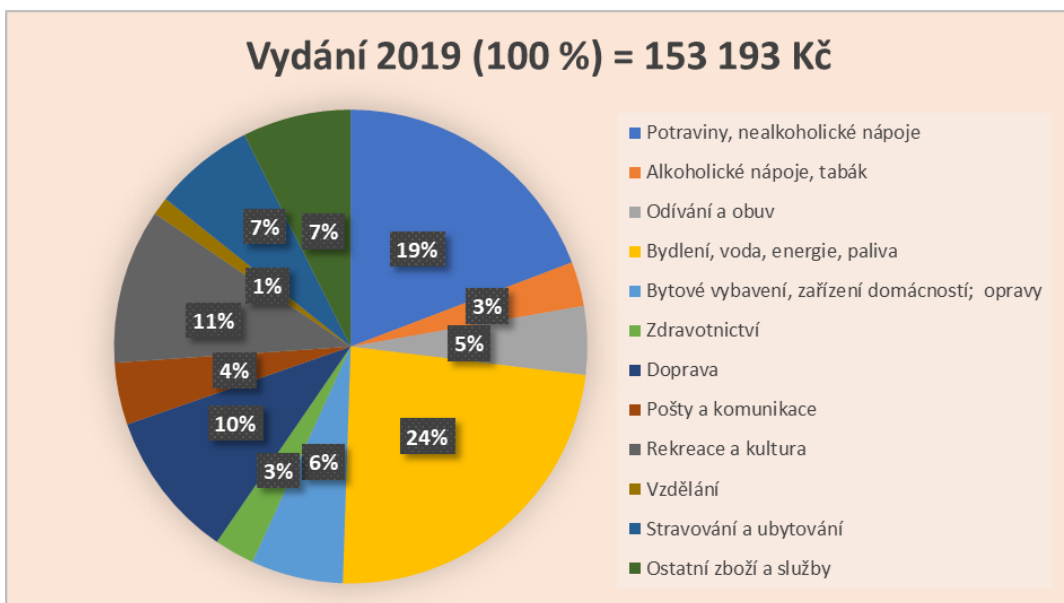
Zdroj: Vlastní zpracování z dat ČSÚ, 2004

Graf 14: Struktura spotřebních výdajů průměrné domácnosti 2010

Zdroj: Vlastní zpracování z dat ČSÚ, 2019

Graf 15: Struktura spotřebních výdajů průměrné domácnosti 2019

Zdroj: Vlastní zpracování z dat ČSÚ, 2020

Je patrné, že výdaje za potraviny a nealkoholické nápoje tvoří v domácnostech značnou část. I přesto, že v absolutních číslech má tato položka vydání rostoucí trend, v relativních hodnotách je tento trend klesající. Postupně tuto skupinu spotřebních výdajů začaly na přelomu 20.- 21. století převyšovat výdaje za bydlení, vodu, energii a paliva,

kteře se k roku 2019 podílí 24 % na celkové spotřebních vydáních. Nejnižší výdaje patřily za celé zkoumané období položce vzdělání.

3.5 Naděje dožití

Naděje dožití neboli také střední délka života je jedním z velkého množství ukazatelů demografické statistiky. Lze tento ukazatel definovat jako předpokládaný věk, kterého se jedinec nejčastěji dožije, pokud by zůstala data úmrtnosti po celou dobu identická jako v roce narození daného jedince. Délka období, za které se tento ukazatel uvádí je převážně jeden rok, nemusí však tomu být u všech příkladem toho jsou okresy, kdy jsou data uváděna s odstupem pěti let. (Košťáková, 2019)

Tyto údaje jsou znázorňovány pro každý věk, nejčastěji využívané jsou však ty, které ukazují naději dožití přímo při narození jedince. Z hlediska různorodosti úmrtí obou pohlaví jsou data rozdělována zvláště pro muže, a zvláště pro ženy. (ČSÚ, 2020)

Naděje dožití se spolu v návaznosti na zlepšující se zdravotnické služby a změny životního stylu jedinců navyšuje, a tím se snižuje i úmrtnost. Příkladem toho je uváděný údaj čerpaný ze ČSÚ, kdy se střední délka života sledovaná u žen při narození pohybovala v roce 1920 okolo 50 let, v roce 1990 stoupla na 75 let a v roce 2013 tomu bylo již přes 80 let. (Košťáková, 2019)

Tabulka 18: Naděje dožití při narození podle pohlaví v ČR (1989-2019)

Naděje dožití při narození v ČR					
			Meziroční míra růstu		Průměr ČR
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
1989	68,1	75,5	-	-	71,8
1993	69,3	76,5	1,8 %	1,3 %	72,9
1998	71,1	78	2,6 %	2,0 %	74,6
2003	72,1	78,6	1,4 %	0,8 %	75,4
2008	74	80,3	2,6 %	2,2 %	77,2
2013	75,2	81,2	1,6 %	1,1 %	78,2
2019	76,3	82,1	1,5 %	1,1 %	79,2
Průměrná roční míra růstu			1,9 %	1,4 %	-

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování, doplněné o vlastní propočty

Uvedená tabulka 18 vykazuje narůstající trend naděje dožití při narození na území České republiky. U mužů se v posledních letech tato čísla pohybovala nad 75 let a u žen až okolo 80 let, celkově se průměr v České republice navýšil k roku 2019 na 79,2 let.

3.5.1 Naděje dožití v porovnání s vybranými státy EU

Tabulka 19: Naděje dožití ve vybraných státech EU (2000-2018)

Rok/země	Španělsko	Německo	ČR	Slovensko	Litva	Bulharsko	EU 28	Diference Česko-Španělsko	Diference Česko-Německo	Diference Česko-EU 28
Muži										
2000	75,8	75,1	71,6	69,2	-	68,4	-	-4,2	-3,5	-
2004	77	76,5	72,5	70,3	65,6	69	74,6	-4,5	-4	-2,1
2008	78,3	77,6	74,1	70,9	66,5	69,8	75,2	-4,2	-3,5	-1,1
2013	80,2	78,1	75,2	72,9	69,3	71,3	76,3	-5	-2,9	-1,1
2016	80,5	78,6	76,1	73,8	69,8	71,3	78,2	-4,4	-2,5	-2,1
2018	80,7	78,6	76,2	73,9	70,1	71,5	78,3	-4,5	-2,4	-2,1
Ženy										
2000	82,8	81,2	78,5	77,5	-	75	-	-4,3	-2,7	-
2004	83,7	81,9	78,6	78	76	76,2	81,5	-5,1	-3,3	-2,9
2008	84,6	82,7	80,5	79	77,5	77	82,3	-4,1	-2,2	-1,8
2013	86,1	83	81,3	80,1	78,9	78,6	83,3	-4,8	-2,2	-2
2016	86,3	83,5	82,1	80,7	79,6	78,5	83,7	-4,2	-1,4	-1,6
2018	86,3	83,3	82	80,8	79,7	78,6	83,6	-4,3	-1,3	-1,6

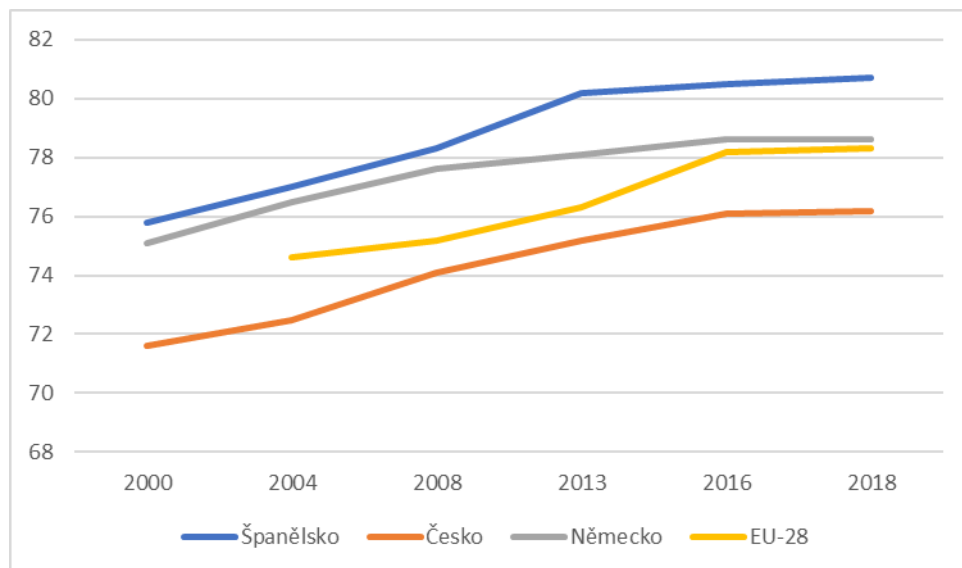
Zdroj: Eurostat, aktualizováno 8/2/2021, vlastní zpracování, doplněné o vlastní propočty

Dle údajů z Eurostatu můžeme v tabulce 19 sledovat hodnoty naděje na dožití zvláště u žen a mužů ve vybraných zemích v rámci EU. Nejvyšší hodnoty jak u žen, tak i u mužů, vykazuje Španělsko, kde u mužů je k roku 2018 naděje na dožití 80,7 let a u žen je to skoro o 6 let více (86,3 let). Zároveň se tak Španělsko dostává i nad hodnoty EU-28, které jsou v průměru za rok 2018 u mužů 78,3 let a u žen 86,3 let.

Následující grafy 16 a 17 lépe znázorňují rostoucí trendy. Nejvýše položená křivka (viz graf 16) znázorňuje naděje dožití u mužů ve Španělsku, zde vidíme od roku 2000 značný nárůst, od roku 2013 je tento nárůst mírnější, přesto ale stále pokračuje a drží se nejen nad křivkou České republiky, ale také i nad křivkou EU-28 a Německa. Od roku 2008 se křivka Německa navyšovala jen mírně, v posledních letech se pak naděje dožití mužů v Německu drží v těsné blízkosti naděje dožití v rámci průměru EU-28, ale i tak

zůstává stále nad touto křivkou. Od roku 2016 křivka České republiky spíše stagnuje. Všechny tyto křivky mají ale rostoucí tendenci.

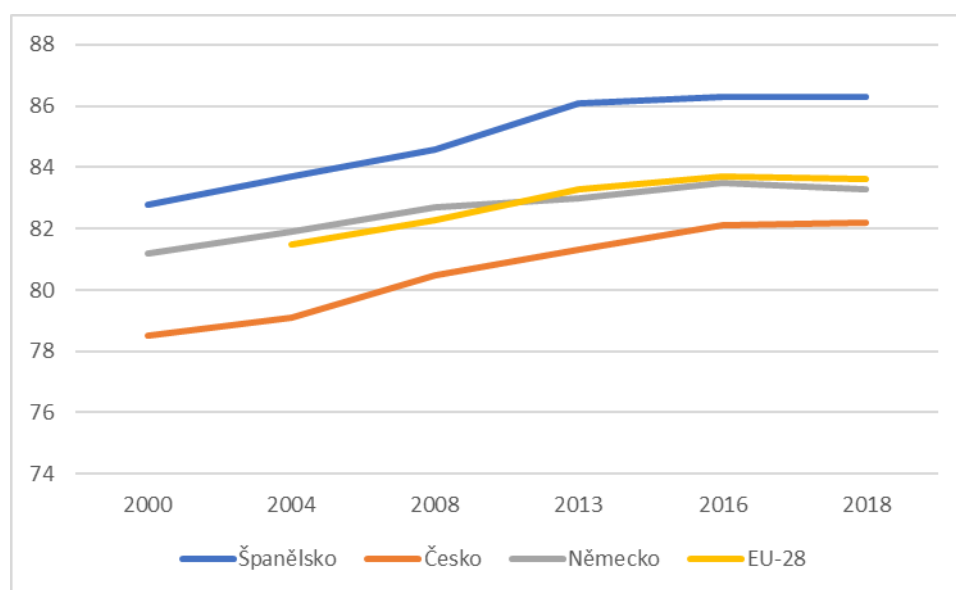
Graf 16: Naděje dožití mužů v ČR v porovnání se Španělskem, Německem a EU-28 (2000-2018)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Stejně tak jako u předchozího grafu můžeme i u naděje dožití žen (viz graf 17) sledovat stoupající trend všech znázorněných křivek, od roku 2016 tento rostoucí trend začal spíše stagnovat a u některých států mít i lehce klesající tendenci. I zde nejvýše položenou křivkou je ta označující Španělsko. Křivka Německa se mezi roky 2008-2013 protíná s křivkou EU-28, kdy do této doby lehce převyšovala nad křivkou EU-28. Naděje dožití u žen v České republice se pohybuje pod všemi křivkami uvedených států.

Graf 17: Naděje dožití žen v ČR v porovnání se Španělskem, Německem a EU-28 (2000-2018)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

3.5.2 Naděje dožití v porovnání s vybranými státy světa

Z tabulky 16 vyplývá, že podle dat UNDP byla za rok 2020 střední délka života v České republice 79,4 let. Z celkového pořadí 189 států se zařadila na 35. místo. V porovnání se sousedními státy se Česká republika udržuje s údaji naděje dožití uprostřed mezi nimi. Na sousední Německo a Rakousko zaostává jen zhruba o 2 roky a oproti Slovensku a Polsku má přibližně o 1 rok delší naději na dožití. Z evropských států nejvyšší naději na dožití najdeme ve Švýcarsku (83,8 let).

První místo v naději na dožití ve světě za rok 2020 drží Hong Kong (84,9 let), za ním následuje Japonsko s nadějí nadožití 84,6 let, dále pak Švýcarsko a Singapur. Mezi první příčky v celosvětovém porovnání se také umístily i evropské státy jako jsou Španělsko a Itálie. Naproti tomu na opačném konci tabulky nalezneme africké státy jako Středoafričskou republiku, Chad a Lesothské království, které mají jedny z nejnižších nadějí dožití čítající mírně přes 53 let.

Tabulka 20: Naděje dožití ve světě (2020)

Pořadí	Země	Naděje dožití při narození	Pořadí	Země	Naděje dožití při narození
1.	Hong Kong, Čína	84,9	25.	Rakousko	81,5
2.	Japonsko	84,6	26.	Německo	81,3
3.	Švýcarsko	83,8	35.	Česká republika	79,4
4.	Singapur	83,6	42.	Polsko	78,7
5.	Španělsko	83,6	51.	Slovensko	77,5
6.	Itálie	83,5	185.	Sierra Leone	54,7
7.	Austrálie	83,4	186.	Nigerie	54,7
8.	Island	83,0	187.	Lesothské království	54,3
9.	Israel	83,0	188.	Chad	54,2
10.	Korea	83,0	189.	Středoafričská republika	53,3

Zdroj: UNDP, 2020, vlastní zpracování

4 Závěr

Na přelomu 80. - 90. let 20. století se ve struktuře spotřeby potravin objevovaly převážně potraviny živočišného původu. V tomto období z těchto živočišných produktů byla zaznamenána vysoká spotřeba masa vepřového a hovězího, ale také i konzumního mléka a vajec.

S odstupem času a příchodem nových trendů se začala měnit struktura výživy české populace. Už na přelomu 20. - 21. století vzrostla spotřeba rýže, pšeničného pečiva, těstovin. Od potravin jako telecí maso, brambory, kravské mléko se začalo více ustupovat a začaly je nahrazovat jiné komodity.

U celkové spotřeby masa byl zaznamenán od roku 1989 nejen pokles, ale změnila se i jeho struktura. Velmi razantně se snížila spotřeba hovězího masa a to o 70 %, mírný pokles byl zaznamenán i u masa vepřového (o 14 %). Oproti tomu vzrostla spotřeba masa drůbežího (o 123 % více), za příčinou tohoto nárůstu může stát nižší cena či změna životního stylu populace v České republice vzhledem k výživovým doporučením. Spotřebitelé tak spíše dali přednost levnějšímu drůbežimu masu, které se i mimo to vyznačuje jako lehce stravitelné s dobrými dietetickými vlastnostmi.

Do popředí spotřeby také vstoupilo více sýrů (o 77 %), rostlinných tuků a olejů (o 40 %), luštěnin (o 131 %), kakaových výrobků (o 66 %) a také jižního ovoce (o 122 % více), to může být způsobeno také tím, že jsou tyto potraviny dostupnější, a na trhu se objevují v pestřejším rozsahu.

I přesto, že alternativní způsoby stravování si našly své příznivce, 90 % české populace konzumuje potraviny jak rostlinného, tak živočišného původu. Zbýlých 10 % se stravuje alternativně, z toho největší zastoupení mají flexitariáni, kteří konzumují maso jen zřídka, následují vegetariáni, kteří zastávají pouze rostlinnou stravu a zbylé odnože a jiné způsoby se vyskytují jen občasně. V mezinárodním srovnání se v České republice vyskytuje více konzumentů kombinované výživy, zahrnující rostlinné i živočišné výrobky, než je tomu v jiných státech.

Z hlediska průměrných cen potravin můžeme za sledované období od roku 1989 pozorovat stále rostoucí trend. Nejrazantnější nárůst byl u konzumních brambor (o 1116,3 %), u konzumního pasterovaného mléka (o 940 %), naopak nejnižší cenový nárůst se objevil u slunečnicového oleje (25,5 %). U žádné z vybraných sledovaných potravin nedošlo k poklesu průměrné ceny. Při srovnání průměrných cen s některými ze států

Evropské unie se ukázalo, že průměrné ceny za potraviny v České republice se řadí mezi lepší polovinu.

Zároveň v návaznosti na spotřebu potravin byly sledovány i změny v podílu peněžního vydání průměrných českých domácností. Zde se ukázalo, že ve struktuře peněžního vydání se na přelomu 80. - 90. let 20. století dostávaly do popředí výdaje za potraviny a nealkoholické nápoje, ty ovšem byly postupem času upozaděny výdaji na bydlení, které je od počátku 21. století začínaly převyšovat. I přesto, že v absolutních hodnotách mají výdaje za potraviny ve sledovaném období stále rostoucí trend, v relativních číslech je jejich trend klesající.

Při analýze výdajů za potraviny a nealkoholické nápoje u domácností podle věku osoby v čele byl zaznamenán nárůst u všech skupin.

Bazické indexy ukazují, že za období 2006-2016 se u domácností celkem zvýšila spotřební vydání o 30 %, nejvyšší nárůst těchto výdajů měla skupina domácností podle věku osoby v čele mezi 60-69 lety. Celkově se nárůst výdajů u domácností podle věku osoby v čele nevzdaloval od zvýšení výdajů za domácnosti celkem. Nejvyšší rostoucí trend u výdajů za potraviny a nealkoholické nápoje měly domácnosti podle věku osoby v čele do 29 let, oproti tomu nejnižší nárůst byl zaznamenán u skupiny mezi 50-59 lety. I zde se nárůsty výdajů jednotlivých skupin tolik neodchylovaly od výdajů za domácnosti celkem, jedná se vždy o odchylku maximálně do 10 %.

Naděje dožití je úzce pojena nejen s výživou, ale i několika dalšími faktory ovlivňující tuto střední délku života. Je patrné, že v České republice se objevuje stále rostoucí trend. Vyšší naděje dožití je pozorována hlavně u žen, kdy oproti mužům jsou tyto hodnoty přibližně o 6-7 let vyšší. Těmto nárůstům přispívá především zlepšující se úroveň lékařských zařízení, zájem o lepší životní styl, výběr a kvalitu potravin a jiné. Z hlediska mezinárodní komparace se průměrná naděje dožití v ČR drží v lepší části.

Mimo řešenou problematiku se musí brát i v úvahu nastupující trendy v podobě nových alternativních směrů, výskyt zmiňovaných potravinových alergií či alergií s nimi vázanými, působení řad onemocnění, výživových doporučení a další jiné projevující se trendy, které budou ovlivňovat strukturu výživy, a zejména v budoucnosti bude nutné všem těmto stávajícím i novodobějším faktorům věnovat pozornost. V ohledu by se také měly brát i všechny další druhy faktorů působící na celkový vývoj spotřeby potravin, tj. ekonomické, politické i sociální sféry.

Cílem této bakalářské práce bylo zhodnotit k jakým změnám postupně docházelo ve struktuře stravování domácností v České republice za zvolené časové období od roku 1989 po současnost, a jak se změnil výdaje za vybrané spotřebovávané potraviny. Veškerá uváděná data byla podmíněna dostupností informací a pro lepší orientaci a přehlednost byla vyobrazena pomocí tabulek, obrázků a grafů, aby došlo k lepšímu přehledu změn.

Jedná se o velmi široké téma a dlouhý zvolený časový úsek, kdy by při podrobnějším zpracování došlo k nesplnění rozsahu, který byl stanoven pro tuto práci, z tohoto důvodu se zde nejednalo o hlubší analýzu. Tématem pro další práce v této oblasti by mohla být detailnější analýza struktury spotřeby v kratším sledovaném období nebo zaměření se na faktory ovlivňující spotřebu a jejich hlubší rozpracování.

5 Seznam použitých zdrojů

ARMSTRONG, Michael. *Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy: 10. vydání*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1407-3.

BAČUVČÍK, Radim. *Spotřebitelské typologie: nákupní chování na trzích zboží a služeb 2015*. Zlín: Radim Bačuvčík - VeRBuM, 2017. Verbum. ISBN 978-80-87500-90-3.

BÁRTOVÁ, Hilda, Vladimír BÁRTA a Jan KOUDELKA. *Spotřebitel: (chování spotřebitele a jeho výzkum)*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1275-4.

BÉREŠ, Marián. *Kouč vlastního života: cesta ke spokojenému životu*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4689-0.

BRČÁK, Josef, Bohuslav SEKERKA a Roman SVOBODA. *Mikroekonomie: teorie a praxe*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-453-4

COOK, Michelle Schoffro. *Boost your brain power in 60 seconds: The 4-Week Plan for a Sharper Mind, Better Memory, and Healthier Brain*. Rodale Books, 2016. ISBN 978-162336-482-3.

ČELEDOVÁ, Libuše a Rostislav ČEVELA. *Výchova ke zdraví: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3213-8.

Česko. Zákon č. 634/ 1992 Sb. ze dne 16.12. 1992 o ochraně spotřebitele, Občanský zákoník

ČSÚ. *Statistika rodinných účtů (SRÚ)* [online]. aktualizováno dne 29.1.2021. [cit. 2021-02-06]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vykazy/statistika_rodinnych_uctu

ČSÚ. *Statistika rodinných účtů (SRÚ)-Metodika do roku 2016* [online]. aktualizováno dne 11.4.2019. [cit. 2021-02-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistika-rodinnych-uctu-metodika>

ČSÚ. *Statistika rodinných účtů (SRÚ)-Metodika od roku 2017* [online]. aktualizováno dne 29.1.2021. [cit. 2021-02-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistika-rodinnych-uctu-metodika-v-roce-2017>

ČSÚ. *Úmrtnostní tabulky* [online]. aktualizováno dne 31.7.2020. [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/umrtnostni_tabulky

ČSÚ. *Naděje dožití aneb kolika let se můžeme dožít v našem kraji?* [online]. aktualizováno dne 22.9.2020. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xu/nadeje-dozeni-aneb-kolika-let-se-muzeme-dojit-v-nasem-kraji>

ČSÚ. *Česká republika od roku 1989 v číslech-aktualizováno 11.12.2020* [online]. [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-aktualizovano-11122020>

ČSÚ. *Retrospektivní údaje statistiky rodinných účtů za období-1989-2003* [online]. zveřejněno dne 31. 5. 2005. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/retrospektivni-udaje-statistiky-rodinnych-uctu-za-obdobi-1989-2003-n-r6nbs0a4kp>

ČSÚ. *Spotřební výdaje domácností – 2019* [online]. aktualizováno dne 3.11.2020. [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/spotrebni-vydaje-domacnosti-2019>

ČSÚ. *Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů-domácnosti podle postavení a věku osoby v čele, podle velikosti obce, příjmová pásma – 2010* [online]. aktualizováno dne 20.3.2020. [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vydani-a-spotreba-domacnosti-statistiky-rodinnych-uctu-domacnosti-podle-postaveni-a-veku-osoby-v-cele-podle-velikosti-obce-prijmova-pasma-2010-3cpxrfqrr>

ČSÚ. *Příjmy, vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů, I.díl-socialní skupiny, příjmová pásma- 2003* [online]. aktualizováno dne 30.6.2004. [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-vydani-a-spotreba-domacnosti-statistiky-rodinnych-uctu-idil-socialni-skupiny-prijmova-pasma-2003-hht5uuzjlq>

ČSÚ. *Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů-doplňující třídění-2013* [online]. aktualizováno dne 7.7.2014. [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vydani-a-spotreba-domacnosti-statistiky-rodinnych-uctu-doplnujici-trideni-2013-n7mkaad1yg>

ČPZP. *Intolerance nebo alergie?* [online]. [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: <https://www.cpzp.cz/clanek/4884-0-Intolerance-nebo-alergie.html>

EAGRI. *Značky kvality potravin* [online]. [cit. 2021-01-26]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/potraviny/znacky-kvality-potravin/>

EKLASA. *Logo Klasa se objeví na obalech dalších 18 nových produktů* [online]. 1.10.2020. [cit. 2021-02-06]. Dostupné z: <https://www.eklasa.cz/aktualita/logo-klasa-se-objevi-na-obalech-dalsich-18-novych-produktu>

EUROSTAT. *Life expectancy at birth by sex* [online]. [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_03_10/default/table?lang=en

EUROSTAT. *Detailed average prices-2015* [online]. aktualizováno dne 30.8.2016. [cit. 2021-02-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/PRC_DAP15__custom_619257/default/table?lang=en

FRITZSCHE, Doris. *Intolerance laktózy*. V Bratislavě: Noxi, 2015. ISBN 978-80-8111-258-4.

GRESTENBERGEROVÁ, Eva. *Zvířata jsou k sežráním: lehce stravitelná psychologie karnismu a veganství*. V Brně: CPress, 2020. ISBN 978-80-264-3279-1.

GROSSHAUSER, Mareike. *Sportovní výživa pro vegetariány a vegany*. Přeložil Lucie FROLÍKOVÁ. Praha: Grada Publishing, 2015. Fitness, síla, kondice. ISBN 978-80-247-5527-4.

HNÍDKOVÁ, Drahomíra. „*Jsme to, co jíme*“ [online]. 27.1.2014. [cit. 2021-02-20]
Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2014/01/27/jsme-to-co-jime/>

IPSOS. *Bezmasou stravu preferuje desetina mladých* [online]. 19.4.2019. [cit. 2021-02-06]. Dostupné z: <https://www.ipsos.com/cs-cz/bezmasou-stravu-preferuje-desetina-mladych>

JANÍKOVÁ Simona, KAČER Jan. *Sóju? Ne, raději maso. Téměř 90 procent Čechů má maso na talíři alespoň jednou týdně*. [online]. 17.4.2019. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: https://infografiky.ihned.cz/pruzkum-jidla/r~8fe078f6610b11e9b9980cc47ab5f122/?fbclid=IwAR3fdeZXjv7VfDWG8C2Tr-US_1sRFITji-k5wtafYjoGeM0-OipK7ZFpzR4

KOVÁŘŮ, Dagmar a Jitka KNÁPKOVÁ. *Bezlepková a bezmléčná dieta*. Brno: CPress, 2013. ISBN 978-80-264-0185-8.

KOTLER, Philip. *Moderní marketing: 4. evropské vydání*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1545-2.

KOŠŤÁKOVÁ, Tereza. *O složitém jednoduše, aneb, Nebojte se statistiky, nekouše*. Ilustroval Tomáš ZIMA. Praha: Český statistický úřad, 2019. ISBN 978-80-250-2908-4.

KRAMER-PRIESCH, Herta a Ingrid KIEFER. *Laktóza a fruktóza: [co smím vůbec jíst a co mám vařit?]*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2487-4.

KUBCOVÁ BERÁNKOVÁ, Jana. *Nutriční vlastnosti drůbežího masa* [online]. 18.2.2009 [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: <https://www.bezpecnostpotravin.cz/nutricni-vlastnosti-drubezihomasa.aspx>

KUNOVÁ, Václava. *Zdravá výživa. 2., přeprac. vyd.* Praha: Grada, 2011. Zdraví & životní styl. ISBN 978-80-247-3433-0.

KUŠKOVÁ, Petra. *Češi ve spotřebitelském ráji (!?): vývoj spotřeby českých domácností v posledních dvaceti letech = Czechs in a consumer paradise (!?): trends in consumption of Czech households over the past twenty years*. [Praha]: CENIA ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, 2009. ISBN 978-80-85087-70-3.

KŮT, Filip. *Potravinová alergie ohrozí v ČR ročně na životě až 5000 lidí* [online]. 12. 4. 2013. [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/denni-zpravy/profesni-aktuality/potravinova-alergie-ohrozi-v-cr-rocne-na-zivote-az-5000-lidi-469878>

LIGURSKÁ, Jana. *Atopický ekzém a potravinové alergie očima mámy*. Praha: Pointa, 2020. ISBN 978-80-765-0042-6.

MÁLEK, Petr, Gabriela OŠKRDALOVÁ a Petr VALOUCH. *Osobní finance*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5157-7.

MÜLLEROVÁ, Dana. *Zdravá výživa a prevence civilizačních nemocí ve schématech: z pohledu jednotlivce i populačních skupin*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-421-7.

NOVÝ, Ivan a Alois SURYNEK. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. Manažer. ISBN 80-247-1705-0

PÁNEK, Jan. *Základy výživy*. Praha: Svoboda Servis, 2002. ISBN 80-86320-23-5.

PLAMÍNEK, Jiří. *Tajemství motivace: jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. Poradce pro praxi. ISBN 978-80-247-3447-7.

RUJNER, Jolanta a Barbara A. CICHÁNSKA. *Bezlepková a bezmléčná dieta*. Brno: Computer Press, 2006. Zdraví pro každého (Computer Press). ISBN 80-251-0775-2.

STRUNECKÁ, Anna a Jiří PATOČKA. *Doba jedová*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-555-8.

STŘEDA, Leoš, Eva MARÁDOVÁ a Tomáš ZIMA. *Vybrané kapitoly o zdraví*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-480-8.

ŠEBELOVÁ, Marie. *Potraviny a výživa: učebnice pro odborná učiliště: obor kuchařské práce*. 2. vyd. Praha: Parta, 2004. ISBN 80-7320-054-6.

ŠVÉDOVÁ, Zuzana. *Zdravou stravou proti únavě*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-2022-2.

TLÁSKAL, Petr, Jarmila BLATTNÁ, Pavel DLOUHÝ, Jana DOSTÁLOVÁ, Ctibor PERLÍN, Jan PIVOŇKA, Václava KUNOVÁ a Olga ŠTIKOVÁ. *Výživa a potraviny pro zdraví*. Praha: Společnost pro výživu, 2016. ISBN 978-80-906659-0-3.

UNDP. Human development reports. *Human development data center* [online]. 2020. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/data>

ÚZEI. *Zpráva o trhu s biopotravinami v ČR v roce 2018*. [online]. 1.9. 2020. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z:

http://eagri.cz/public/web/file/533360/Zprava_o_trhu_s_biopotravinami_v_CR_2018.pdf

VODIČKOVÁ, Renata. *Spotřebu potravin statistici sledují téměř sto let* [online]. 23. 2. 2017. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2017/02/23/spotrebu-potravin-sleduji-statistici-temer-sto-let/>

ZAMAZALOVÁ, Marcela. *Marketing obchodní firmy*. Praha: Grada, 2009. Manažer. ISBN 978-80-247-2049-4.

ZÁVODNÝ POSPÍŠIL, Jan a Vratislav KOZÁK. *Racionální spotřebitelské chování a vliv iracionality*. Zlín: VerBuM, 2013. ISBN 978-80-87500-33-0.

WOODRUFF, Sandra. *Secrets of Good Carb/ Low Carb Living*. Avery, 2004. ISBN 978-158333-195-8.

Pyramida potřeb. [online]. 30.6.2014. [cit. 2020-12-16]. Dostupné z: <https://www.hotely-hotelum.cz/pyramida-potreb/>

Maso: odborný časopis pro výrobce, zpracovatele a prodejce masa, masných výrobků a lahůdek. Praha: České a slovenské odborné nakladatelství. ISSN 1210-4086.

6 Přílohy

Příloha 1

Pravidla pro dobrovolné poskytování informace o původu potravin slovy „Česká potravina“ a pro jeho grafické znázornění

Skutečnost, že potravina pochází z České republiky, může být dobrovolně prezentována slovy „Česká potravina“ nebo může být použito grafické znázornění. Grafickým znázorněním se rozumí logo obsažené v příloze č. 1. Logo se skládá z vyobrazení české státní vlajky, pod níž je uvedeno slovní spojení „Česká potravina“ a které je možné uvádět v barevném a černobílém provedení. Příloha č. 1 dále uvádí další požadavky např. na barevnost, rozměry, velikost a typ písma nebo ochranné zóny. Ochranné známky jsou evidovány u Úřadu pro průmyslové vlastnictví pod čísly 524268 a 524760. Informaci slovy „Česká potravina“ nebo použitím loga uvedeného v příloze č. 1 lze dobrovolně poskytnout, pokud

- a) *100 % složek celkové hmotnosti nezpracované potraviny¹⁾, vinařských produktů²⁾ nebo mléka pochází z České republiky a prvovýroba³⁾, porážka zvířat a všechny fáze výroby proběhly na území České republiky, nebo*
- b) *součet hmotnosti složek pocházejících z České republiky tvoří nejméně 75 % celkové hmotnosti všech složek stanovené v okamžiku jejich použití při výrobě potraviny jiné než uvedené v písmeni a) a výroba proběhla na území České republiky; přidaná voda se nezapočítává do celkové hmotnosti všech složek.*

(Šedivá, 2016)